SPECIALEAFHANDLING I KRIMINOLOGI

Mellem fængsel og frihed

En kvalitativ undersøgelse af tidligere indsattes oplevelser af løsladelsesprocessen

Af Ida Nygaard Als

Titelblad

Titel:	Mellem fængsel og frihed: En kvalitativ undersøgelse af tidligere indsattes oplevelser af løsladelsesprocessen
Engelsk titel:	Between Prison and Freedom: A Qualitative Study of Formerly Incarcerated Individuals' experiences of the Release Process
Antal anslag:	147.430
Dato:	Den 1. juni 2026
Sted:	Aalborg Universitet
Uddannelse:	Kandidatuddannelsen i kriminologi
Vejleder:	Sune Qvotrup Jensen
Projektforfatter:	Ida Nygaard Als
Gruppe:	12

Abstract

The following thesis seeks to examine how formerly incarcerated individuals experience the transition from imprisonment to release, as well as the significance of the collaboration between "Danmarks Fængsler" and the municipalities in relation to this experience. The release from prison is a particularly vulnerable and complex transition where former prisoners face social, structural, as well as personal challenges in their attempts to establish a life after incarceration; this study seeks to elucidate this delicate and pivotal transformation. Existing research indicates that formerly incarcerated individuals risk being overlooked in the collaboration between different organisations, which may complicate transformation and increase the risk of recidivism.

The thesis is based on a qualitative study consisting of five semi-structured interviews with formerly incarcerated individual, all of whom have extensive criminal records, and have served multiple prison sentences. The study draws on two theories within desistance research: Shadd Maruna's theory of *Making Good* as well as John Laub and Robert Sampson's *Life-Course Theory of crime*. These theories are applied to illuminate the interaction between internal and external factors including: the individual's own motivation for change as well as the significance of social and structural conditions to promote the process of change favouring the within the desistance of crime.

The thesis concludes that the release process is not solely about practical coordination between "Danmarks Fængsler" and the municipalities, but also the formerly incarcerated individuals' experience of being acknowledged, supported and involved in their transition to freedom. The study contributes qualitative insight to how the release process is experienced from the perspective of formerly incarcerated individuals, as well as what factors are central to pursuit of a life without crime.

Keywords: release process, desistance, generative process of change, reintegration, formerly incarcerated individuals, *The Good Release*, crime.

Forord

Dette speciale markerer afslutningen på min kandidatuddannelse i kriminologi ved Aalborg Universitet. Processen har både været lærerig og udfordrende, og har samtidig givet mig mulighed for at fordybe mig i et emne, som gennem længere tid har haft min faglige interesse.

Jeg vil i den anledning først og fremmest gerne understrege min taknemmelighed over for de informanter, der har bidraget til dette speciale. Jeres værdifulde tid og udtalelser om egne oplevelser og erfaringer med jeres løsladelsesprocesser har haft en afgørende betydning for nærværende undersøgelse.

Jeg vil også gerne rette en særlig tak mod min vejleder, Sune, for din vejledning, viden, konstruktiv feedback og samarbejde undervejs gennem hele processen.

AI erklæring:

Generativ AI er anvendt til korrekturlæsning samt sproglig forbedring af mit akademiske dansk. Derudover er AI anvendt som sparringsværktøj til at komme med kritiske kommentarer til strukturen i mine argumenter for at styrke og omstrukturere disse, samt sikre sammenhæng i fremstillingen. AI er desuden anvendt til oversættelse af specialets abstract fra dansk til engelsk, Primo Research Assistant, som anvender AI til at foreslå relevant litteratur, er anvendt til litteratursøgning.

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING 7

2. PROBLEMFELT 8

2.1 En usikker løsladelsesproces 9
2.2 Køreplan for *Den gode løsladelse* 11
2.3 Problemformulering 13

3. AFGRÆNSNING 14

4. LITTERATURREVIEW 14

4.1 Udvælgelse af litteratur 14
4.1.2 Reintegrering af indsatte i en dansk kontekst 15
4.1.3 Dansk studie 15
4.1.4 Fra Europa til USA 16
4.1.5 Opsummering 19
4.2 Undersøgelsen bidrag 19

5. DEN TEORETISKE RAMME 19

5.1 Making Good 20
5.2 Life-course theory of crime 22
5.3 Teoriernes samspil 24

6. METODISKE VALG 25

6.1 Egen praksiserfaring 25
6.2 Empirisk tilgang 26
6.3 Rekruttering af informanter 27
6.3.1 En særlig sårbar målgruppe 28
6.3.2 Rekrutteringsprocessen 28
6.3.3 Interviews 30
6.3.4 Interviewer 31
6.3.5 Kontekst 32
6.4 Interviewguide 32
6.4.1 Efterbehandling af interviewdata 33
6.5 Databehandling og informeret samtykke 34
6.6 Kodning 35
6.7 Etiske overvejelser 36
6.8 Kvalitetssikring 37

7. ANALYSESTRATEGI 39

8. ANALYSE 40

8.1 Informantportrætter 40
8.1.2 Informant 1: 41
8.1.3 Informant 2: 41
8.1.4 Informant 3: 41
8.1.5 Informant 4: 41
8.1.6 Informant 5: 42
8.2 Identitet og forandring 42
8.2.1 Egen selvforståelse før og efter sidste løsladelse 42
8.2.2 Turning points som en del af forandring 46
8.3 Strukturelle rammer og systemets betydning 49
8.3.1 Strukturelle muligheder og barrierer 50
8.3.2 Oplevelsen af det tværsektorielle samarbejde 54

8.3.3 Hvad understøtter forandring efter løsladelse? *60*
9. DELKONKLUSION **65**
10. DISKUTERENDE KONKLUSION **65**
11. LITTERATURLISTE **69**

1. Indledning

Hver dag løslades personer fra danske fængsler, hvor mange håber på at påbegynde et liv uden kriminalitet. For mange markerer løsladelsen imidlertid ikke afslutningen på en kriminel løbebane, men snarere begyndelsen på en ny og ofte usikker tilstedeværelse uden for fængslets strukturerede rammer. Overgangen fra fængsel til frihed indebærer, at den tidligere indsatte på kort tid, skal navigere i en række komplekse forhold: bolig, økonomi, beskæftigelse og sociale relationer. Samtidig foregår denne overgang ofte i en situation præget af usikkerhed, begrænsede ressourcer og manglende overblik.

I Danmark er ca. 30 procent af de personer, der løslades fra fængsel eller får en dom, faldet tilbage til ny kriminalitet inden for to år (Danmarks Statistik, 2025). Tilbagefaldsproblematikken har derfor gennem en årrække været genstand for politisk opmærksomhed. I denne sammenhæng har samarbejdet mellem Danmarks Fængsler (det tidligere Kriminalforsorgen) og landets kommuner haft en central rolle i arbejdet med at sikre en mere sammenhængende overgang fra fængsel til samfund. Initiativer som samarbejdsmodellen *Den gode løsladelse* har til formål at koordinere indsatsen omkring blandt andet bolig, beskæftigelse og økonomi forud for løsladelsen.

Trods dette fokus peger både eksisterende forskning og praksiserfaringer på, at løsladelsesprocessen fortsat kan være forbundet med betydelige udfordringer for den enkelte. Den eksisterende forskning belyser blandt andet, at mange tidligere indsatte oplever udfordringer med at reintegrere sig i samfundet, selv når der er et konkret ønske herom. Samtidig fremhæver forskningen også, hvordan sociale, strukturelle og personlige barrierer kan være med til at fastholde individet i en negativ livssituation, på trods af et ønske om forandring.

En central tematik, der udspringer sig i specialet, er spændingsfeltet mellem individets egen motivation og handlekraft på den ene side, og betydningen af støtte, anerkendelse og synlighed fra systemet på anden side. Selvom ønsket om forandring kan være til stede hos den enkelte, peger både forskning og praksiserfaringer på, at vejen mod et liv uden kriminalitet er en dynamisk og kompleks proces præget af mange udfordringer.

På baggrund af ovenstående undersøger dette speciale, hvordan tidligere indsatte oplever overgangen fra indsat til løsladt, herunder oplevelsen af hvilken rolle samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og kommunerne spiller i denne proces. Specialet tager afsæt i tidligere indsattes egne erfaringer og

perspektiver med henblik på at skabe en dybere forståelse af, hvordan løsladelsesprocessen opleves i praksis. Undersøgelsen belyser samtidig de udfordringer, dilemmaer og barrierer, der kan opstå i overgangen fra indsat til løsladt.

2. Problemfelt

Nyere studier fremhæver, at kriminalpolitikken i de seneste årtier i stigende grad er blevet genstand for politisk opmærksomhed og indblanding (Storgaard, 2019), hvor især overgangen fra fængsel til frihed udgør en central udfordring i arbejdet med forebyggelse af kriminalitet. I denne overgang bevæger den tidligere indsatte sig fra en struktureret hverdag bag fængslets murer, til et liv i samfundet, hvor ansvar for økonomi, bolig og beskæftigelse hviler på den enkelte.

Samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og de sociale myndigheder har i en lang årrække været centralt for at imødegå denne udfordring. Som led i dette blev der i 1998 udarbejdet *De vejledende Retningslinjer for samarbejdet mellem de sociale myndigheder og Kriminalforsorgens institutioner og afdelinger*. Retningslinjerne havde til formål at tydeliggøre myndighedernes fælles målsætning om et styrket tværsektorielt samarbejde med henblik på: "*At skabe et bedre samarbejde mellem de forskellige parter, således at der så tidligt som muligt sættes samlet ind overfor den enkelte kriminelle for at forhindre/forebygge yderligere udstødelse af samfundet"* jf. vejl. nr. 142 af 26/07/1998.
Trods disse retningslinjer viste erfaringer fra praksis, at dette samarbejde ofte fungerede utilstrækkeligt (Rasmussen & Ramsbøl, 2009a). Manglende koordinering og uklare ansvarsfordelinger betød, at indsatsen i forbindelse med løsladelse i mange tilfælde fremstod usammenhængende. Det dannede, sammen med en skærpelse af lovgrundlaget for samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og kommunerne ved indsattes løsladelse, grundlaget for *Projekt God Løsladelse* (Rasmussen & Ramsbøl, 2009a). Projektets overordnede formål var at understøtte implementeringen af den lovgivning, der pålægger fængsler og kommuner at samarbejde om at skabe sammenhæng i indsatsen ved overgangen fra fængsel til frihed. Initiativet havde særligt fokus på at sikre, at centrale forhold som bolig, beskæftigelse, økonomi og eventuel behandlingsindsats blev koordineret inden løsladelsen, så den (tidligere) indsatte i højere grad havde de nødvendige forudsætninger for at etablere et stabilt liv efter afsoningen (Rasmussen & Ramsbøl, 2009a). Projektet viste dengang, at den koordinerende indsats ikke var en naturlig del af kommunernes arbejdsopgaver,

og det resulterede i, at kommunerne, samarbejdspartnere og borgeren ikke var tydelige omkring placeringen af opgaver og ansvar. Det betød, og kan stadig betyde, at den gode løsladelse ikke forberedes tilstrækkeligt, hvilke øger risikoen for, at de mest udsatte ender mellem to stole (Ramsbøl & Rasmussen, 2009a).
Projektet God Løsladelse blev gennemført i perioden 2006-2008, og resultaterne heraf har været med til at skabe "Køreplan for god løsladelse" (Danmarks Fængsler, 2018), som er det redskab Danmarks Fængsler og kommunerne i dag anvender.

Nye tal fra Danmarks Statistik viser imidlertid, at udviklingen i recidiv ikke har haft den ønskede effekt, på trods af et øget fokus på dømtes overgang fra fængsel til frihed (Danmarks Statistik, 2025). Det rejser spørgsmålet om hvorvidt samarbejdet om den gode løsladelse fungerer i praksis, og hvordan det opleves af de mennesker, der befinder sig i løsladelsesprocessen.
Der er udarbejdet evalueringer både vedrørende *Projekt God Løsladelse* (Ramsbøl & Rasmussen, 2009b), og efterfølgende har Danmarks Fængsler udarbejdet en analyse i 2016 på tværs af samarbejdet mellem kommunerne (Danmarks Fængsler, 2016). Samtidig vidner disse udarbejdede evalueringer om, at de i højere grad handler om myndighedssamarbejdet og det tværsektorielle samarbejde. Det er derfor blevet problematiseret, at disse evalueringer ikke i tilstrækkelig grad har øje for dem, det faktisk vedrører.

2.1 En usikker løsladelsesproces

I Danmark løslades der i gennemsnit 18 personer om dagen fra landets fængsler. For mange af de løsladte markerer deres løsladelse ikke et nyt og stabilt liv, men begyndelsen på en fortsat kriminel løbebane (Würtz, 2025). Ifølge tal fra Danmarks Statistik er ca. 30 procent af de personer, der løslades fra fængsel eller får en dom, faldet tilbage til ny kriminalitet inden for to år (Danmarks Statistik, 2025).
Denne problematik er ikke alene belyst i forskningen, men har også fået mere opmærksomhed i den brede offentlighed. Dokumentaren *Løsladt,* følger tidligere indsatte i tiden efter deres løsladelse, og giver et indblik i de udfordringer, de møder i forsøget på en kriminalitetsfri tilværelse (Danmarks Radio, 2025). Dokumentaren bidrager dermed til at nuancere forståelsen af løsladelsesprocessen ved at synliggøre, hvordan de strukturelle udfordringer udspiller sig i praksis. I forlængelse heraf peger forskere på, at hverdagen i fængslet er kendetegnet af struktur og faste rammer, hvilket kan medføre,

at de indsatte i et begrænset omfang, rustes til at håndtere det ansvar, der medfølger efter løsladelsen (Olesen, 2013; Andvig, Koffeld-Hamidane, Hanson Ausland & Karlsson, 2021; Rådet for Socialt Udsatte, 2024). Løsladte beretter om at gå fra et liv med faste rutiner, til et liv hvor al ansvar vedrørende blandt andet bolig og forsørgelsesgrundlag ligger i egne hænder, uden en gradvis overgang (Olesen, 2013; Rådet for Socialt Udsatte, 2024). De udfordringer, der knytter sig til overgangen fra fængsel til frihed, samt den målgruppe det berører, kan forstås som et socialt problem. Ifølge Peter Bundesens definition af et socialt problem, der betegnes som en uønsket social situation, hvor der eksisterer en udbredt opfattelse af, at det offentlige har et ansvar for at iværksætte indsatser med henblik på at forbedre eller afhjælpe situationen (Bundesen, s. 15, 2015). I en velfærdsstat som Danmark, er der således en forventning om, at mennesker i udsatte positioner modtager den nødvendige støtte fra systemet til at håndtere de livsudfordringer der måtte opstå. I praksis viser det sig, at støtten forudsætter, at den enkelte selv tager initiativ til at opsøge den, hvilket kan være vanskeligt i en situation præget af usikkerhed og manglende overblik. Det fremhæves ligeledes, at overgangen fra fængsel til frihed ofte er langt mere kompleks, end hvad man forestiller sig (Olesen, 2013; Doxat-Pratt, Schliehe & Laursen, 2022).

Initiativer som samarbejdsmodellen *Den gode løsladelse* mellem Danmarks Fængsler og kommunerne forsøger at lette overgangen ved at implementere et tværgående samarbejde imellem alle parter, hvor ansvarsfordelingen mellem de relevante aktører, fremgår tydeligt (Danmarks Fængsler, 2018). På trods af udviklingen af sådanne tiltag og redskaber, peger eksisterende forskning og flere undersøgelser på, at indsatte ikke altid inddrages tilstrækkeligt i egen løsladelsesproces, og samtidig risikerer at blive tabt i det koordinerende samarbejde (Olesen, 2013; Storgaard, 2019; Rådet for Socialt Udsatte, 2024). Samtidig peges der på, at flere indsatte oplever løsladelsen som en usikker overgang præget af manglende støtte, ustabile rammer og store udfordringer ved at navigere i systemet. En central problematik er fortsat, at de løsladte står alene med ansvaret for at skabe et fundament for livet uden for fængslet, herunder bolig, økonomi og kontakten til det offentlige (Rådet for Socialt Udsatte, 2024). Virkeligheden er dog, at ansvaret ofte skifter hænder flere gange i løsladelsesprocessen, hvilket kan udfordre samarbejdet mellem de involverede aktører. For at undgå, at den løsladte bliver klemt i systemet, er det derfor afgørende, at samarbejdet fungerer tilstrækkeligt og koordineres rettidigt (Olesen, 2013; Andvig et al., 2021; Würtz, 2025). Når samarbejdet ikke lykkes efter hensigten, kan det få betydning for den løsladtes muligheder for at etablere et stabilt og kriminalitetsfrit liv efter løsladelsen.

Eksisterende forskning viser desuden, at de belyste problematikker ikke er særegent i en dansk kontekst. Dette understøttes blandt andet af et norsk studie, som undersøger indsattes oplevelser af forberedelsen til løsladelse (Andvig et al., 2021). Studiet tager afsæt i en kriminalpolitisk ambition om, at livet i fængslet skal så vidt muligt afspejle livet udenfor, og samtidig understøtte en gradvis reintegration i samfundet. Studiet viser dog, at indsatte fortsat oplever mangelfuld forberedelse til livet udenfor fængselsmurene. Det fremhæves især, at betydningen af relationer til både personale og andre indsatte, samt adgang til meningsfulde aktiviteter er afgørende for udviklingen af sociale kompetencer, ansvarsfølelse og motivation for et liv uden kriminalitet (Andvig et al., 2021).
Det fremhæves også, at selve fængslets rammer i praksis kan modarbejde disse ønskede mål. Hårdere strafformer og ophold i lukkede fængsler kan være med til at svække indsattes tro på forandring, og dermed mindske motivationen i forhold til tiden efter løsladelse. Så længe fængslet i højere grad opleves som straffende fremfor udviklende, kan det have negative konsekvenser for en mere stabil tilværelse uden kriminalitet (Andvig et al., 2021).

2.2 Køreplan for *Den gode løsladelse*

Som der allerede er blevet belyst, har der gennem en længere årrække været fokus på samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og kommunerne. Der er særligt en fortsat opmærksomhed på, hvordan dette samarbejde skaber den gode løsladelse. Allerede i den seneste analyse af myndighedssamarbejdet imellem de to organisationer fra 2016, blev der peget på de udfordringer, der er i koordineringen af indsatsen omkring den enkelte indsatte, herunder uklarheder i ansvarsfordelingen og manglende sammenhæng i handleplansarbejdet (Petersen, 2016). Det centrale i den nævnte analyse er, at disse udfordringer, der opstår undervejs i samarbejdet, også problematiseres i eksisterende forskning og indikerer samtidig, at disse udfordringer ikke er løst (se afsnit 4: Litteraturreview).

Danmarks Fængsler har en samarbejdsaftale med landets 98 kommuner i forbindelse med at skabe den gode løsladelse for indsatte i fængslerne. Det overordnede formål med den gode løsladelse er at forebygge recidiv, samt sikre borgerens rettigheder – ydelser og støtte (Danmarks Fængsler, 2018). Ifølge Danmarks Fængslers hjemmeside tages der initiativ til koordinering fra deres side med bopælskommunen vedrørende løsladelsen. Dette gøres for at sikre den indsatte et passende ophold

og et indkomstgrundlag. Derudover er der lagt en plan for enten uddannelse eller beskæftigelse, samt eventuelle aftaler med misbrugscenter, familierådgivning eller andet, der er relevant for den enkelte (Danmarks Fængsler, 2026b).

I samarbejdet om den gode løsladelse er der udviklet en køreplan, som har til formål at sikre helhed, sammenhæng og klarhed i løsladelsesindsatserne (Danmarks Fængsler, 2018). Selve målgruppen der er omfattet denne køreplan og det koordinerede samarbejde, er alle indsatte over 18 år, der afsoner en straf på fire måneder og derover. Det kan også gælde indsatte med kortere straffe, hvis den indsatte forventes prøveløsladt med tilsyn, eller ikke skønnes at være sikret passende ophold efter løsladelsen (Danmarks Fængsler, 2018).

Socialstyrelsen har i forbindelse med samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og kommunerne listet en række punkter for definitionen på god løsladelse:

- Begynder ved den gode indsættelse
- Problemer/ressourcer hos den indsatte er udredt
- Opgaver er identificeret og placeret hos den rette myndighed
- Kompetent og ansvarlig sagsbehandler er identificeret og involveret
- Indsatsen er planlagt og aftalt og udmøntet i en handleplan
- Ingen myndighed slipper, før den anden har fat

Tabel 1: *Definitionen på god løsladelse* (Danmarks Fængsler, 2018)

Punkterne udtrykker en idealiseret plan for samarbejdet. Trods klare retningslinjer for samarbejdet imellem begge organisationer, beskrives det samtidig i køreplanen, at den gode løsladelse forudsætter, at alle involverede aktører følger de beskrevne procedurer samt påtager sig deres ansvar gennem forløbet (Danmarks Fængsler, 2018).

Erfaringerne fra køreplanens implementering viser imidlertid en række centrale udfordringer i praksis. Det indebærer blandt andet manglende sammenhæng i den indsattes sag, da der ofte skete mange skift undervejs i, hvem der havde det overordnede ansvar for sagen (Danmarks Fængsler, 2018). Den indsatte kan opleve at afsone i forskellige fængsler under sin dom, hvilket resulterer i, at sagen er i berøring med flere forskellige fagprofessionelle undervejs. Udfordringen opstod, når Danmarks Fængsler ikke altid fik iværksat de initiativer de var forpligtet til rent lovgivningsmæssigt (Danmarks Fængsler, 2018). Erfaringen har været, at indsatserne i fængslerne beror på tilfældigheder,

samt på den enkelte fagprofessionelles egne valg, prioriteringer og egne måder at udføre sit arbejde på. En af de begrundelser, der går igen for ikke at følge lovgivningen og tilhørende vejledninger, vedrørende løsladelsesarbejdet, er, at mange indsatte har mange kortvarige afsoningsforløb flere forskellige steder. Det udfordrer handleplansarbejdet og samarbejdet mellem de relevante systemer (Danmarks Fængsler, 2018). De indsatte, der skal have kontakt til forskellige systemer og professionelle både indenfor og udenfor Danmarks Fængsler, er derfor dybt afhængige af, at deres sag har det rette "flow" gennem systemerne. Det skaber en usikkerhed og mangel på tillid til systemet, når dette ikke opretholdes (Danmarks Fængsler, 2018).

2.3 Problemformulering

På baggrund af ovenstående problemfelt, er det ikke specialets formål at evaluere samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og kommunerne, eller vurdere effekten af eksisterende indsatser. Formålet indebærer derimod at kaste lys over de problematikker, som træder frem i løsladelsesprocessen hos de tidligere indsatte, som er dem det berører.
Baseret på en kvalitativ undersøgelse af løsladtes subjektive erfaringer og oplevelser i løsladelsesprocessen, ønsker specialet at nuancere i hvilket omfang de oplever støtte, koordinering og mødet med systemet i overgangen fra fængsel til frihed. I den forbindelse vil specialets fokus være rettet mod, hvordan samarbejdet kommer til udtryk i praksis, særligt set i lyset af, at forskning peger på manglende inddragelse. Med udgangspunkt i dette vil specialet bidrage til forståelsen af hvilke forhold, der enten understøtter eller udfordrer en sammenhængende og meningsfuld overgang fra indsat til løsladt. Dette gøres gennem besvarelse af følgende problemformulering:

Hvordan oplever tidligere indsatte deres overgang fra indsat til løsladt, og hvilken betydning har samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og kommunerne for denne oplevelse?

3. Afgrænsning

I specialet anvendes betegnelsen *tidligere indsatte* om mænd over 18 år, der har afsonet flere samt længerevarende domme. Begrebet dækker således over personer, der på undersøgelsestidspunkt er løsladt efter afsoning.
Specialet afgrænser sig fra at skelne mellem afsoningsformer, hvorfor der ikke fokuseres på afsoning i åben/lukket fængsel eller i arresten. Ligeledes inddrages der ikke forskelle i kriminalitetstype eller domsgrundlag. Fokus er i stedet rettet mod de fælles og individuelle erfaringer og oplevelser, der knytter sig til overgangen fra fængsel til frihed.

Afgrænsningen er anvendt med henblik på at undersøge de subjektive oplevelser af løsladelsesprocessen på tværs af individuelle forskelle i kriminalitet og afsoningsvilkår.

4. Litteraturreview

Litteraturreviewet har til formål at kortlægge og analysere den eksisterende forskning om løsladelsesprocessen i Danmark. Dog er der en begrænset mængde forskning, især i dansk kontekst, hvorfor det gør det nødvendigt at trække på internationale studier. Den eksisterende forskning er med til at belyse de udfordringer indsatte står overfor, både under og efter løsladelsen, og understreger vigtigheden af både praktiske og følelsesmæssige behov i overgangen fra fængsel til frihed.

4.1 Udvælgelse af litteratur

Som primære søgeværktøjer anvendte jeg Aalborg Universitetsbiblioteks søgeportal (Primo) samt Primo Research Assisant, som anvender generativ AI til at foreslå relevant litteratur. Jeg begyndte med nøglebegreber som "løsladelse" / "discharge" og "afsoning" / "imprisonment" og "god løsladelse" og "fængsel" / "prison" og "Danmarks Fængsler". Derefter udvidede jeg med begreber som "resocialisering" og "reintegration". Jeg benyttede også kædesøgning ved at gennemgå litteraturlister i relevante studier for at finde yderligere rapporter, artikler mv. Jeg afgrænsede mig til

litteratur på skandinaviske sprog og engelsk, og lagde især vægt på mulige europæiske bidrag for at opnå et komparativt perspektiv.

4.1.2 Reintegrering af indsatte i en dansk kontekst

Eksisterende litteratur peger på, at Danmark har været karakteriseret ved lav kriminalitet, et veludbygget velfærdssystem og en kriminalpolitik præget af konsensus og politisk bevågenhed (Storgaard, 2019). Dog fremhæver nyere studier, at kriminalpolitikken i de seneste årtier i stigende grad er blevet genstand for politisk opmærksomhed og indblanding. Storgaard (2019) pointerer, at på et overordnet niveau beskrives nutidig kriminalpolitik ofte som kendetegnet ved en dobbelt målsætning: dels at signalere handlekraft gennem skærpede sanktioner, og dels at understøtte ophør med kriminalitet – *desistance*. Inden for forskning opleves der forskellige forståelser af, hvordan disse mål bør opnås. Inden for politiske kredse er der ofte repræsenteret en dominerende position, som bygger på afskrækkelsesteoretiske antagelser, hvor hårdere sanktioner anses som en metode til at reducere kriminalitet (Storgaard, 2019). I kontrast hertil argumenterer et andet perspektiv for, ofte repræsenteret af forskere og praktikere, at eksempelvis prøveløsladelse bør forstås som et centralt redskab i resocialiseringsprocessen.
Storgaard (2019) belyser, at litteraturen peger på metodiske udfordringer i evalueringen af kriminalpolitiske tiltag. I et land som Danmark kan det være udfordrende at isolere effekten af specifikke indsatser på recidiv, eksempelvis, da der generelt er lav kriminalitet og målgrupperne heterogene. Dette understreger også kompleksiteten i vurderingen af, hvad der virker i praksis.

Litteraturen rejser spørgsmålet om, hvad der kan forstås som god praksis i løsladelsesarbejdet. Selvom de formelle rammer og lovgivningen som udgangspunkt er i overensstemmelse med internationale standarder, viser flere studier, at udfordringerne i høj grad opstår i implementeringen (Storgaard, 2019). Forskelle i myndigheders skønsudøvelse, manglende koordinering og strukturelle barrierer kan således hindre en vellykket reintegrering.

4.1.3 Dansk studie

Olesen (2013) undersøger i bogen "Løsladt og Gældsat", i hvilket omfang dømte oplever de love og regler der anvendes i forbindelse med informanternes løsladelse. Selve studiet er bygget op omkring dybdegående interviews foretaget med 41 mænd, hvoraf 40 af dem var flergangsdømte og den ene

førstegangsdømt. Under deres varetægtsfængsling fandt Olesen (2013), at der opstår et enormt pres for de involverede, hvor det både berør et strukturelt niveau, som forsørgelsesgrundlag og bolig, samt deres sociale relationer til blandt andet partner og børn.

Hendes forskning understreger de mange udfordringer, der opstår i tiden efter løsladelse, herunder boligforhold, beskæftigelse, gæld, forsørgelsesgrundlag, samt mødet med myndigheder, og sociale forhold. Interviewene med de flergangsdømte tydeliggør, at det er de personer, der har et ønske om et kriminalitetsfrit liv og (re)integration i samfundet, som står overfor negative følger af deres gældssituation og kriminelle fortid (Olesen, 2013).

Undersøgelsen belyser, at gældsættelse medvirker til, at flere genoptager deres kriminelle livsstil (Olesen, 2013). Samtidig er gælden med til at påvirke både motivationen og det økonomiske incitament for at varetage et arbejde.

Olesen (2013) fandt frem til, at der var få informanter, som havde erfaringer eller gode erfaringer med de koordinerede handleplaner der udarbejdes på tværs af Danmarks Fængsler (dengang Kriminalforsorgen), KiF og kommunerne. Informanterne oplevede også, at deres bopælskommuner havde sat deres sag i bero, hvilket betød, at de gik en lang sagsbehandlingstid i møde, som dertil udfordrer reintegreringen i samfundet, hvis de står uden forsørgelsesgrundlag og manglende tag over hovedet. Det kan hænge sammen med, at undersøgelsen fandt frem til, at over halvdelen af informanterne havde været uden forsørgelsesgrundlag i forbindelse med deres seneste løsladelse (Olesen, 2013).

4.1.4 Fra Europa til USA

Maruna og Burnett (2004) har i deres studie "So 'Prison Works', Does It?" undersøgt de kriminelle livsforløb blandt 130 mænd, der blev løsladt fra fængsel i Storbritannien. Studiet indebærer kvalitative interviews før og efter afsoning med en dertil opfølgende analyse af deres kriminalitetsudvikling over en tiårig periode. Formålet er at teste den politiske antagelse om, at fængselsstraf virker kriminalitetsforebyggende gennem afskrækkelse.

Studiet viser, at langt størstedelen af de løsladte fortsætter deres kriminelle løbebane efter løsladelsen, hvilket udfordrer forestillingen om, at fængsling i sig selv har en afskrækkende effekt (Maruna & Burnett, 2004). Ifølge studiet er det tydeligt, at straf ikke nødvendigvis ændrer individers adfærd i den ønskede retning, og at recidiv bør forstås som et resultat af komplekse sociale og individuelle forhold (Maruna & Burnett, 2004). Beslutninger om at stoppe kriminalitet kan dermed ikke alene

forklares ud fra en rationel afvejning af straffens omkostninger, men fremhæves i stedet i betydningen af identitet, sociale muligheder og støtte i tiden efter løsladelse.
Studiet bidrager til en kritisk forståelse af fængslets begrænsede effekt som kriminalitetsforebyggende metode, og understreger vigtigheden af støtte- og reintegrationsindsatser i løsladelsesprocessen (Maruna & Burnett, 2004).

I et kvalitativ studie, der undersøger løsladelse i henholdsvis Norge, England og Wales af Doxat-Pratt, Schliehe og Laursen, tager afsæt i, hvordan tidligere indsatte oplever selve løsladelsen fra fængslet – helt konkret overgangen fra fængsel til frihed på selve løsladelsesdagen. Studiet argumenterer for, at eksisterende forskning ofte har fokus på resocialisering og reintegration, men overser selve "release moment" (Doxat-Pratt et al., 2022). På baggrund af interviews med tidligere indsatte, belyser studiet, at løsladelsen består af en proces af flere følelsesmæssige og sociale faser. Forskerne bag, mener dermed, at denne overgang er symbolsk og følelsesmæssig vigtig for de indsatte. En anden betydelig pointe undersøgelsen peger på er, at der kan være en stor personlig betydning for den indsatte i forbindelse med løsladelsen, hvor systemet behandler det som en rutinesituation (Doxat-Pratt et al., 2022).
Doxat-Pratt et al. (2022) finder i undersøgelsen frem til tre faser for løsladelsen:

1) Tiden op til løsladelsen. Denne fase handler om perioden inden løsladelse. Undersøgelsen belyser, hvordan mange indsatte oplever en blanding af håb og usikkerhed. Der er en tydelig glæde, men som samtidig overskygges af, hvordan livet uden for fængslet kommer til at se ud.
2) Selve løsladelsesøjeblikket. Det centrale er her, at løsladelsen ofte foregår meget rutinepræget og administrativt – en almindelig procedure for systemet, men som for den indsatte kan føles ekstremt stort og overvældende. Der var generelt blandt interviewpersonerne en følelse af frygt for at blive lukket ud i samfundet, uden plan for fremtiden (Doxat-Pratt et al., 2022).
3) Den første tid efter løsladelsen. Denne sidste fase tager udgangspunkt i de første timer og dage efter løsladelsen. Studiet belyser, hvordan den tidligere indsatte nu, skal forholde sig til blandt andet bolig, økonomi, beskæftigelse, transport, sociale relationer og offentlige systemer (Doxat-Pratt et al., 2022).

Undersøgelsen fandt frem til, at en mere formaliseret overgang fra indsat til løsladt vil komme de indsatte mere til gavn. Imidlertid pointerer Doxat-Pratt et al. (2022), at det ikke kan erstatte de praktiske rammer ved reintegrering, som eksempelvis bolig og økonomisk støtte. Ved at have et større

fokus på selve overgangen for de indsatte, kan man reducere den usikkerhed og frygt, mange af interviewpersonerne beskriver. Dette kan dermed øge en større selvstændighed, som på den måde vil hjælpe de løsladte bedre på vej i livet efter løsladelse.

Et hollandsk studie af Pasma, van Ginneken, Palmen og Nieuwbeerta (2023) undersøger indsatte med specifikke reintegrationsbehov, og i hvilken grad de modtager professionel hjælp under deres fængselsophold. Resultaterne viser blandt andet, at indsatte oftere er i kontakt med fængselsbaserede professionelle frem for samfundsbaserede, men hvor de samfundsbaserede professionelle ofte har kontakt med indsatte med relevante behov. Studiet anvender en kvantitativ metode baseret på surveydata fra *Dutch Prison Visitation Study*, som er en del af et større studie; *Life in Custody* (Pasma et al., 2023). Spørgeskemabesvarelserne er indhentet i 2019 og stammer fra 4.309 indsatte i hollandske fængsler, og er suppleret med administrative registerdata om afsoningsfase og demografiske forhold.
Undersøgelsens resultater når frem til, at der en gruppe indsatte med behov, som fortsat er usynlige i systemet. Især indsatte med komplekse behov, sundhedsproblemer, manglende legitimation samt indsatte i begyndelsen af afsoningen eller tiden op til løsladelse kræver mere opmærksomhed (Pasma et al., 2023).

Petersilia (2009) har i et amerikansk studie "When Prisoners Come Home" undersøgt de udfordringer, der knytter sig til løsladelse og reintegration af tidligere indsatte. Med afsæt i en omfattende empirisk forskning undersøger hun, hvordan parole- og tilsynssystemer fungerer i praksis, samt hvilken betydning de har for tidligere indsattes muligheder for at etablere et liv uden kriminalitet (Petersilia, 2009). Petersilia (2009) belyser, at strafraten øges, men at der ikke bidrages med flere ressourcer til det resocialiserende arbejde. Hun understreger, at der eksisterer en ubalance mellem kontrol og støtte i arbejdet med løsladte. Trods tilsyn og kontrol anvendes som kriminalpræventive redskaber, viser Petersilias (2009) analyser, at den manglende adgang til reel støtte, hjælp til eksempelvis bolig, arbejde og behandling, er med til at reducere en succesfuld reintegration. Recidivet er dermed ikke alene et spørgsmål om individuel vilje og motivation, men også et resultat af utilstrækkelige rammer.

4.1.5 Opsummering

Den eksisterende forskning belyser, at selve løsladelsen ikke er en simpel begivenhed, men en kompleks og udfordrende proces, der strækker sig over forskellige faser medfølgende både praktiske og følelsesmæssige udfordringer (Petersilia, 2009; Olesen, 2013; Doxat-Pratt et al., 2022). Den empiriske data fra de forskellige studier rundt omkring i verden tydeliggør, at uagtet den geografiske kontekst, er mangel på ressourcer samt strukturelle problematikker en central udfordring i det resocialiserende arbejde. Desuden peger forskningen på, at der er et stort behov for at sikre en mere struktureret overgang fra fængsel til frihed, for netop at reducere risikoen for recidiv samt øge en positiv resocialisering (Doxat-Pratt et al., 2022). Ligeledes pointerer forskningen, at der er et tydeligt behov for en koordineret indsats samt en synlig og tilstrækkelig støtte fra systemet for at fremme en succesfuld reintegrering i samfundet.

4.2 Undersøgelsen bidrag

Eksisterende forskning peger samlet på, at løsladelsesprocessen er forbundet med en række sociale, økonomiske og strukturelle udfordringer. Forskningen fremhæver desuden betydningen af bolig, forsørgelsesgrundlag, beskæftigelse og samarbejdet mellem myndigheder i overgangen fra indsat til løsladt. Mit projekt vil adressere betydningen af de tidligere indsattes individuelle oplevelser og erfaringer for, hvordan vi løslader i dansk kontekst. Undersøgelsen kan dermed bidrage til en nuanceret forståelse af, hvordan løsladelsesprocessen opleves i praksis. Det indebærer både oplevelsen af at finde vejen tilbage til at indgå i det konventionelle samfund, samt hvordan koordinering, støtte og synlige samarbejder, kommer til udtryk fra de tidligere indsattes perspektiv.

5. Den teoretiske ramme

Da specialet ønsker at undersøge; h*vordan oplever tidligere indsatte deres overgang fra indsat til løsladt, og hvilken betydning har samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og kommunerne for denne oplevelse?* Samt med henblik på at opnå en dybere forståelse af tidligere indsattes overgang fra fængsel til frihed og herunder tiden efter, anvender jeg to teoretiske retninger inden for desistance teori; Shadd Marunas teori om *Making Good* og John Laubs & Robert Sampson *Life-course theory*

of crime teori. Valget af disse to teorier tager afsæt i en indre forandringsproces hos den enkelte samt de ydre sociale og strukturelle betingelser, som enten muliggør eller begrænser denne forandring. Maruna bidrager med en subjektiv og identitetsorienteret forståelse af, hvordan tidligere kriminelle skaber forandring i ønsket om et kriminalitetsfrit liv, hvor Laub og Sampson belyser en strukturel ramme for at forstå, hvordan sociale relationer og livsbegivenheder, er med til at påvirke denne proces og udvikling over tid.

Først introduceres Shadd Marunas teori om *Making Good* (2022), som fokuserer på, hvordan kriminelle ophører med kriminalitet samt etablerer et liv uden kriminalitet. Maruna (2022) argumenterer for, at tidligere straffede må udvikle en ny prosocial identitet, som både kan forklare overfor dem selv og andre, hvordan deres kriminelle fortid har ledt til en ny og forandret identitet.

Herefter præsenteres John Laubs og Robert Sampson *Life-course theory of crime* teori, som fremhæver forståelsen af kriminalitet som et dynamisk og foranderligt fænomen, der udvikler sig i takt med individets livsforløb (Laub & Sampson, 2003; Laub & Sampson, 2022). Det centrale i teorien er antagelsen om, at kriminel adfærd ikke er statisk, men kan påvirke og ændre sig gennem sociale relationer og strukturelle forhold. De fremhæver især betydningen af sociale relationer, såsom familie, beskæftigelse og ægteskab, som de definerer som "turning points". Disse *turning points* kan skabe nye livsbaner og reducere tilbagefald til kriminalitet.

5.1 Making Good

Shad Marunas teori *Making Good* har fodfæste i desistance teori. Teorien fokuserer på forandringsprocessen, hvor tidligere kriminelle skaber et nyt narrativ samt mening i deres liv for at tage ejerskab over egen fremtid, og dermed fastholde et kriminalitetsfrit liv. Maruna (2022) argumenterer for, at desistance ikke bør forstås som en enkeltstående hændelse, men som en længerevarende kompleks proces, hvor individet gradvist bevæger sig væk fra en kriminel livsstil. Desuden kan teorien være med til at understrege, hvorfor nogle individer har succes med at ændre deres kriminelle adfærd, idet teorien søger at forstå og beskrive de faktorer, der påvirker denne gruppe af menneskers ophør med kriminalitet. Maruna (2022) understreger, at der sker en indre forandringsproces hos de kriminelle og måden de ser sig selv på. Forandringen opstår ved, at de ser sig selv som en lovlydig borger, der bidrager til det konventionelle samfund, og ikke længere som en kriminel.

Maruna (2022) fandt frem til, gennem interviews af 65 løsladte borgere i Liverpool tilbage i 1990'erne, at der opstod to narrativer: 1) individet oplever at være fastlåst i en kriminel rolle og uden reelle muligheder for forandring, trods ønske herom – *condemnation script* og 2) individet formår at bryde med kriminalitet, hvor den kriminelle fortid får en anden betydning som en lærerig erfaring, der danner grundlag for en ny identitet – *redemtion script*.

Informanterne fra den første gruppe (*condemnation script*) udtrykte at være trætte af at begå kriminalitet og det liv, der følger med, herunder en ustabil tilværelse præget af fængselsophold, økonomisk usikkerhed mv. På trods af denne erkendelse, oplevede de ikke, at der var anden udvej eller andre alternativer til den kriminelle løbebane, grundet udfordringer som misbrug, lavt uddannelsesniveau, manglende forsørgelsesgrundlag og hjemløshed (Maruna, 2022, s. 248). Det er karakteristisk for denne gruppe, at de opfatter deres livsbane som forudbestemt og uden for egen kontrol, hvilket medfører en oplevelse af at være fastlåst i deres situation. De ser sig selv som ofre for omstændighederne og mangler troen på, at forandring er mulig. Trods et ønske om at ophøre med kriminalitet, går det ikke hånd i hånd med forventningen om, at en positiv udvikling kan lade sig gøre.

Den anden gruppe (*redemtion script*) omfatter de domfældte, der aktiv har truffet en beslutning om at ophøre med kriminalitet (Maruna, 2022, s. 249). Beslutningen udspringer af en indre forandringsproces, hvor individet begynder at forstå sig selv som et forandret menneske. Ifølge Maruna (2022) er denne proces kendetegnet ved tre grundlæggende elementer, hvor den domfældte rekonstruerer eget selvbillede, og der opstår en ændring i narrativet, hvor individet omskriver sin livshistorie på en måde, der understøtter egen rehabilitering og reintegrering i samfundet.
1) For det første udvikler individet nye grundlæggende kerneanskuelser, hvor der opstår en skillelinje mellem 'deres sande jeg' og deres kriminelle handlinger. De opfatter sig selv som grundlæggende gode mennesker, også i de perioder, hvor de begik kriminalitet (Maruna, 2022, s. 249).
2) For det andet udtrykker de en tro på egen evne til forandring, samtidig med, at de tillægger deres kriminelle fortid en form for mening. Fortiden forstås som en læringsproces, der har bidraget til deres personlige udvikling og givet indsigt i en anden side af livet, som andre, der aldrig har været på kant med loven, har oplevet. Denne nye fortolkning gør det muligt at anvende tidligere erfaringer i en ny identitet, der ikke er præget af et kriminelt tankemønster. De fremhæver, at på trods af udfordringer,

er forandringen i sig selv et konkret eksempel på at have gjort dem til et godt menneske (Maruna, 2022, s. 250).
3) For det tredje har gruppen et ønske om at bidrage positivt og produktivt til samfundet og være en god samfundsborger. De opfatter sig selv som et ændret menneske, der har noget at bidrage med (Maruna, 2022, s. 250-251). Ønsket om at give tilbage fungerer også som en moralsk drivkraft samt en måde at skabe en mening og retning i deres nye liv.

Marunas (2022) teori understreger betydningen af identitetsforandring og udviklingen af prosociale selvfortællinger i desistance. Han anerkender samtidig, at sociale relationer og rehabiliterende muligheder kan understøtte denne forandringsproces, idet anerkendelse, støtte og prosociale fællesskaber kan øge individets tro på et kriminalitetsfrit liv. Dette perspektiv udfoldes mere eksplicit hos Laub og Sampson, som i højere grad fremhæver betydningen af strukturelle muligheder og sociale bånd, hvor stabile relationer til familie, arbejde og samfundet kan fungere som *turning points* i individets livsforløb (Laub & Sampson, 2022).
Maruna belyser, at fraværet af støtte samt oplevelser af stigmatisering kan udgøre væsentlige barrierer for forandring, idet negative sociale reaktioner kan fastholde individet i en marginaliseret position (Maruna, 2017). Det konventionelle samfund spiller dermed en væsentlig rolle i forbindelse med tidligere kriminelles mulighed for forandring. Ligeledes har de praktiske forhold en stor betydning for resocialiseringsprocessen samt tilknytning til samfundet (Maruna, 2017).

I specialets analyse bidrager Marunas teori til at belyse, hvordan informanterne forstår egen forandringsproces i overgangen fra indsat til løsladt. Teorien anvendes desuden til at undersøge, i hvilket omfang informanterne selv har skabt mening i deres liv under løsladelsesprocessen i ønsket om et liv uden kriminalitet. Teorien er særligt relevant, da den retter fokus mod de identitetsmæssige og meningsskabende processer, der kan være i forbindelse med desistance.

5.2 Life-course theory of crime

John Laub og Robert Sampsons teori analyserer desistance gennem et livsforløbsperspektiv, hvor kriminalitet forstås som et dynamisk og foranderligt fænomen, der udvikler sig over tid (Laub & Sampson, 2022, s. 596). Det centrale i teorien er samspillet mellem individets egen handlekraft samt de sociale og strukturelle forhold, der er med til at påvirke livsforløbet over tid. Teorien fremhæver

især betydning af sociale bånd og *turning points*, såsom beskæftigelse, familie, ægteskab og stabile relationer, der netop kan være med til at skabe nye forpligtelser og ansvar (Laub & Sampson, 2022). En væsentlig pointe i teorien er, at desistance forstås som en kompleks og dynamisk proces, som både påvirkes af tidligere livserfaringer, samt de muligheder og begrænsninger, individet støder på gennem livet.

Laub og Sampson (2003) har blandt andet gennemført et longitudinelt studie, hvor de anvender data fra omkring 1000 drenge, de følger fra barndom til voksenliv. Deres studie har gjort det muligt at undersøge udviklingen i kriminel adfærd over tid, hvor de samtidig har søgt at identificere de faktorer, som bidrager til ophør med kriminalitet (Laub & Sampson, 2003).
De anvender et centralt begreb; *cumulative disadvantage*, der beskriver, hvordan sociale og strukturelle ulemper ophobes gennem livsforløbet. Tidlige belastninger som svage sociale bånd, marginalisering eller kriminalitet i ungdommen, kan føre til yderligere eksklusion fra eksempelvis arbejdsmarkedet og uddannelse. Denne ophobning af ulemper øger risikoen for vedvarende kriminalitet og udfordrer processen i at bryde med kriminelle livsbaner (Laub & Sampson, 2003).
Laub & Sampson (2003) fremhæver desuden at anholdelse, domfældelse og fængsling kan fremstå som stigmatiserede erfaringer, der kan vanskeliggøre etableringen af stærke sociale bånd til konventionelle voksenroller og samfundsmæssige fællesskaber. De argumenterer imidlertid for, at fængsling kan have negative konsekvenser for senere beskæftigelse og jobstabilitet (Laub & Sampson, 2003).

Laub og Sampson (2003; 2022) understreger, at forandring er mulig gennem det de betegner som *turning points*. Disse *turning points* udgør betydningsfulde livbegivenheder såsom at blive gift, stabile relationer, beskæftigelse og tilknytning til samfundet, og er med til at ændre individets livsbane. For netop at skabe nye hverdagsrutiner, sociale forpligtelser og tilknytninger, er det essentielt, at der forekommer *turning points*, for at nedbringe kriminaliteten (Laub & Sampson, 2003; Laub & Sampson, 2022). De fremhæver i forlængelse heraf betydningen af sociale bånd som en central mekanisme i ophøret med kriminalitet. De sociale bånd skaber både strukturelle rammer samt en normativ forpligtelse, der understøtter individets ønske om et kriminalitetsfrit liv (Laub & Sampson, 2003). De pointerer også, at: *"We agree that offenders' own perspectives and words need to be brought into the understanding of desistance, and we believe we have done so. However, offenders can and do desist without a conscious decision to "make good"* (Laub & Sampson, 2022,

s. 596). Laub og Sampson (2022) anerkender Marunas pointe om individets egne fortællinger og selvforståelse, men peger samtidig på, at sociale relationer, livsbegivenheder og strukturelle forholder, kan ændre individets livsbane uden en tydelig refleksiv forandringsproces.
Dog fremhæver Laub og Sampson (2003) også, at disse *turning points* ikke automatisk fører til desistance. Selvom opfattelsen ikke er sådan, så kan nogle *turning points* også være negative og bidrage til at forstærke allerede eksisterende kriminelle livsbaner. Betydningen heraf afhænger af den konkrete sociale kontekst, samt individets egen reaktion på nye relationer og strukturer. Således kan livsbegivenheder skabe positive forandringer, fastholde eller forværre en kriminel livsbane.

Desistance forstås ikke udelukkende som et resultat af social og strukturelle forhold. Laub og Sampson fremhæver betydningen af *human agency*, hvor individet foretager valg og medvirker aktivt i konstruktionen af eget liv (Laub & Sampson, s. 596, 2022). Derved opstår forandringen i samspillet mellem de muligheder individet stilles overfor, samt dets egne valg og handlinger. Den menneskelige handlekraft må derfor anerkendes som et betydeligt element i forståelsen af kriminalitet og afvigende adfærd gennem livsforløbet (Laub & Sampson, s. 596, 2022). De fremhæver således ud fra deres teoretiske perspektiv, at desistance er en process, hvor både ophobede ulemper og nye muligheder spiller en afgørende rolle.

Teorien inddrages i specialet for at belyse, hvordan kriminalitet forstås som et dynamisk fænomen, hvor Laub og Sampsons begreber: *turning points*, *cumulative disadvantage* og *human agency* illustrerer, hvordan ophør med kriminalitet formes i samspillet mellem livsbegivenheder, strukturelle muligheder og begrænsninger. I analysen anvendes teorien til at tydeliggøre, hvordan tidligere indsattes livsbaner både kan præges af ophobede ulemper og *turning points*, hvor individets egen motivation og *human agency* får betydning for processen mod et kriminalitetsfrit liv.

5.3 Teoriernes samspil

Valget af de to teorier skyldes, at teorierne supplerer hinanden i forståelsen af desistanceprocessen. Marunas (2022) teori bidrager med en forståelse af, hvordan de indre strukturer og individet aktivt skaber mening i forandringsprocessen gennem udviklingen af nye selvfortællinger og en prosocial identitet. Laub og Sampsons (2022) perspektiv retter derimod fokus mod ydre strukturer, herunder de sociale relationer, strukturelle forhold samt livsbegivenheder, der enten kan skabe eller begrænse mulighederne for forandring og nye livsbaner.

Teoriernes samspil gør det dermed muligt at analysere både den subjektive oplevelse af forandringsprocessen samt de ydre betingelser for ophøret med kriminalitet. Fælles for de to teorier er forståelsen af, at desistance er en kompleks og dynamisk proces, der hele tiden er i udvikling. Ophør med kriminalitet skal dermed ikke forstås som en lineær forandring, men en proces præget af både fremskridt og tilbagefald.

6. Metodiske valg

Metodeafsnittet indledes med en kort introduktion til egen praksiserfaring, efterfulgt af en redegørelse for den metodiske tilgang. Herefter følger en beskrivelse af rekrutteringsprocessen og specialets informanter, herunder også de overvejelser jeg har gjort mig i denne proces, samt i min rolle som interviewer. Derpå redegøres for udformningen af en semistruktureret interviewguide og den kodningstilgang, der er anvendt. Afslutningsvist præsenteres de etiske overvejelser jeg har gjort mig undervejs samt kvalitetssikring af specialet. Undervejs i metodeafsnittet vil de forskellige overvejelser og refleksioner jeg har gjort mig i udarbejdelsen blive præsenteret.

6.1 Egen praksiserfaring

Jeg finder det relevant at fremhæve, at jeg under min bacheloruddannelse på socialrådgiverstudiet gennemførte et fem måneders praktikforløb som løsladelseskoordinator i Uddannelseshuset i Aalborg Kommune. Efterfølgende var jeg i mere end et halvt år ansat som studentermedhjælper i samme team. I løbet af praktikperioden opnåede jeg et stort kendskab til det tværsektorielle arbejde mellem kommune (i jobcenterregi) og Danmarks Fængsler. Dette indebar blandt andet et målrettet arbejde med at etablere og vedligeholde kontakt til fængslerne, hvor de har indsatte, der ønsker bopæl i Aalborg Kommune. Ud over etableringen af kontakt til fængslerne, besøgte vi også de indsatte gentagende gange i månederne op til deres løsladelse. Formålet var både for at skabe genkendelighed og tillid, samt for at sikre deres aktive inddragelse og samarbejde i planlægningen af tiden efter løsladelsen.

Disse erfaringer har bidraget til en forforståelse, som har haft indflydelse på egen motivation vedrørende specialet. Med afsæt i et hermeneutisk videnskabsteoretisk perspektiv anses denne forforståelse ikke som værende et benspænd, men en større nysgerrighed på at finde ind til informanternes meninger (Ingemann et al., 2022c). Jeg har i den forbindelse arbejdet refleksivt med min egen rolle, og haft en opmærksomhed på i hvilket omfang mine praksiserfaringer kan have indflydelse på udformningen af interviewguiden samt fortolkningen af min empiri.

6.2 Empirisk tilgang

Da projektet forsøger at forstå tidligere indsattes egne oplevelser og erfaringer i forbindelse med deres løsladelser fremfor at forklare dem, anvendes der en kvalitativ forskningsstrategi (Ingemann, Kjeldsen, Nørup & Rasmussen, 2022a). Da den kvalitative metode kendetegnes ved, at forskeren indgår i interaktion med virkeligheden, og forsøger at skabe en forståelse herudfra (Engen & Nielsen, 2022), er der udarbejdet flere interviews med tidligere indsatte, der præsenteres senere i kapitlet. Valget af denne metode er netop med henblik på at opnå en dybere forståelse af tidligere indsattes personlige oplevelser og erfaringer i overgangen fra fængsel til frihed. Den kvalitative tilgang giver samtidig mulighed for at undersøge, hvordan informanterne fortolker samt tillægger mening til deres løsladelsesproces. Fokusset er dermed også på at opnå indsigt i de komplekse sociale processer og subjektive erfaringer.
Metoden harmonerer samtidig med et hermeneutisk videnskabsteoretisk perspektiv, da vi på denne måde forstår fænomenerne igennem indlevelse af andres tænkning og sandheder. En anden antagelse er også, at vi handler og agerer ud fra en særlig forståelseshorisont som både består af fordomme og forforståelser (Ingemann et al., 2022c). Tænkningen er dog ikke fastlåst, idet indsamlingen af empiri har ændret mine forforståelser løbende, og dermed er der hele tiden opstået nye meninger og perspektiver undervejs (Ingemann et al., 2022a).

Den metodiske tilgang, der primært anvendes, er deduktiv, da udvalgte teoretiske begreber danner rammen for fortolkning af det empiriske materiale (Thagaard, 2004). Disse begreber anvendes i det analytiske arbejde ud fra informanternes udsagn. Der vil dog være forbehold for gennemtvingelse af den forståelse, der ligger i bestemte teoretiske begreber, da der forsat arbejdes hermeneutisk (Ingeman et al., 2022c). Der indgår samtidig et abduktivt moment, da min forhåndskundskab og forforståelse har været med til at vælge teorierne (Thagaard, 2004). Undervejs i analysen, søges der et løbende

samspil mellem teori og empiri. Analysen søger ikke alene at bekræfte eksisterende teori, men er samtidig åben for nye mønstre og temaer, der opstår i det empiriske materiale (Thagaard, 2004). Således nuanceres den teoretiske forståelsesramme i mødet med informanternes oplevelser af løsladelsesprocessen. Denne vekselvirkning mellem den deduktive tilgang samt det abduktive indpas, har medvirket til at tilpasse brugen af teorierne ud fra de empiriske data. Således har jeg haft mulighed for at navigere mellem anvendelse af teori samt eksisterende forskning, og samtidig med været åben for nye refleksioner og indsigter fra informanternes subjektive oplevelser.

6.3 Rekruttering af informanter

At udvælge og rekruttere tidligere indsatte til indsamlingen af empirisk materiale har medført nogle metodiske refleksioner. For det første har jeg arbejdet ud fra en formålsbestemt strategi (Ingemann et al., 2022b), da jeg ønskede at interviewe tidligere domfældte mænd, der har haft flere (længerevarende) domme. Årsagen til dette er, at mænd udgør den største andel af dømte[1] (Danmarks Fængsler, 2024), hvorfor ønsket var at undersøge denne målgruppe. Derudover havde jeg en bevidsthed om muligheden for at kunne rekruttere kvinder ville være langt mere udfordrende.
Jeg havde samtidig også et ønske om at finde informanter hvis alder spændte lidt mere bredt, og jeg har i den forbindelse rekrutteret informanter fra alderen 25 år til 42 år. Grunden herfor udspringer sig af, at jeg havde en forestilling om, at variationen i alder kunne bidrage til flere forskellige nuancer og refleksioner i indsamlingen af min empiri. Jeg havde tilmed gjort mig tanker om, at en 25-årig kontra en 42-årig kan være to vidt forskellige steder i livet, og samtidig have forskellige oplevelser og erfaringer.
Da informanternes løsladelser ligger imellem 2-6 år tilbage (se skema på side 26), er der en risiko for, at oplevelser, refleksioner og tanker kan være gået tabt, da det ikke er sikkert, de erindrer det på samme måde, som det var tilbage omkring løsladelsestidspunktet. Men set ud fra et hermeneutisk blik har hvert enkelt individ deres egen subjektive oplevelse af at være indsat og tiden inden og efter løsladelsen, hvorfor det også skal ses i kontekst af deres egen individuelle livssituation (Ingemann et al., 2022c).

[1] I 2024 blev der i alt foretaget 8.438 nyindsættelser i fængsler og arresthuse. Af disse var 878 kvinder og 7.560 var mænd.

6.3.1 En særlig sårbar målgruppe

Ud fra Bundesens definition af et socialt problem (jf. s. 10), betragtes kriminalitet dermed som et socialt problem, og ligeledes også specialets målgruppe; tidligere indsatte. Derpå opfattes målgruppen som en særlig sårbar og kompleks gruppe, især i det kvalitative forskningsarbejde. Jeg har derfor undervejs i rekrutteringsprocessen af mine informanter været meget bevidst om, at målgruppen ofte befinder sig i udsatte positioner, som kan have betydning for både deres deltagelse samt fortællinger om egne erfaringer. Målgruppen kan være præget af marginalisering, mistrivsel, misbrug, ustabile forhold, psykiske belastninger eller manglende tilknytning til arbejdsmarkedet (Olesen, 2013; Rådet for Socialt Udsatte, 2024). Derudover kan flere have oplevelser med stigmatisering i kontakten med system og samfund.

Jeg har på baggrund af ovenstående gjort mig overvejelser om, at målgruppen kan være svær at få adgang til, da min opfattelse er, at tidligere indsatte ikke udgør en let identificerbar og samlet gruppe. Derudover har jeg gjort mig tanker om, at der kan være en vis skepsis overfor en undersøgelse som denne, særligt, hvis man har tidligere negative erfaringer i mødet med systemet, fagpersoner eller andre aktører.

En væsentlig refleksion jeg har gjort mig, er, at målgruppen ikke udelukkende bør forstås ud fra et perspektiv, der gør dem til særligt sårbare. Forstået således, at tidligere indsatte, samtidig besidder væsentlige erfaringer og refleksioner om både afsoningsforhold, løsladelsesprocesser samt mødet med systemet, der netop kan bidrage med en vigtig viden om disse forhold, som ellers formodes at være svære at få indsigt i. Da målgruppen kan befinde sig i komplekse livssituationer, kan deres perspektiver dermed bidrage til en mere nuanceret forståelse af overgangen fra indsat til løsladt.

6.3.2 Rekrutteringsprocessen

I rekrutteringsprocessen har jeg fokuseret på at arbejde så direkte som muligt, og i den forbindelse har jeg haft en mindre formel tilgang (Åkerström & Wästerfors, 2018, s. 144), hvor jeg har rekrutteret gennem mit eksisterende, herunder perifere netværk. Valget ses i lyset af en metodologisk forståelse af feltadgang, hvor min position som forsker ikke nødvendigvis udgør en begrænsning, men snarere en ressource. Som Åkerström og Wästerfors fremhæver: ”*... men kan lige så vel (og bør) grave dér, hvor han eller hun står. Den kriminelle erfaring skal ikke altid findes 'et andet sted'. Man kan også finde forbrydelse og straf inden for sin egen horisont* (Åkerström & Wästerfors, 2018, s. 144-145).

Det er desuden vigtigt at understrege, at ingen af informanterne er fra tidligere nævnte jobfunktion/praktikforløb.
Helt konkret har jeg kontaktet personer, hvor jeg på forhånd havde kendskab til, at deres partner, et familiemedlem eller en anden nærtstående relation har afsonet en eller flere domme. Jeg har i kontakten været meget specifik i mit ønske om, at en mulig kommende informant havde flere, og gerne længerevarende domme bag sig. Det var et bevidst valg, da jeg havde en forestilling om, at personer med flere afsoninger og længere domme forhåbentlig kunne give nogle mere interessante empiriske fund, frem for, at det var førstegangsafsonere, der havde fået fængselsdomme på eksempelvis 30 dage.
I rekrutteringsprocessen har jeg også forsøgt mig på digitale netværksplatforme, herunder LinkedIn, hvor jeg tog direkte kontakt til vedkommende, som jeg vidste havde lagt kriminaliteten på hylden, da han er mindre mediekendt. Det har været en meget målrettet og selektiv strategi, da jeg ved personen gerne står frem, og deler ud af sit tidligere meget kriminalitetspræget liv.

Der opstod i processen en klassisk sneboldeffekt (snowball sampling) (Simkus, 2023). En af de første informanter fungerede som nøgleperson, og formidlede kontakt til yderligere potentielle informanter fra eget netværk. Denne form for metode er særligt anvendt i studier af delvist lukkede eller stigmatiserede miljøer, hvor adgang ofte beror på tillid og personlige anbefalinger (Simkus, 2023). Sneboldstrategien bidrog således ikke kun til at udvide informantgrundlaget, men også til at styrke den relationelle legitimitet i kontakten til nye deltagere. Metoden kan dog indebære en begrænsning idet udvælgelsen sker gennem eksisterende netværk, hvor der blandt andet kan opstå bias, da personerne ofte kan ligne hinanden end tilfældigt udvalgte deltagere (Simkus, 2023). I denne undersøgelse vurderes begrænsningen dog til at være acceptabel, da formålet ikke er statistisk generalisering, men en mere dybdegående forståelse af perspektiver og erfaringer.
Jeg havde som udgangspunkt syv mulige informanter, men endte på fem. Den sjette informant sprang fra forinden afvikling af interview grundet personlige årsager, hvor den syvende informant måtte melde fra, da han var blevet fængslet. Denne viden kom fra informanten, som var med til at formidle kontakten imellem. Dette er et tydeligt eksempel på, at det kan være en vanskelig gruppe at arbejde med, hvor andre forhold kan være i spil.

Rekrutteringsprocessen kan samlet set karakteriseres som en kombination af formålsbestemt strategi og anvendelse af sneboldeffekten, forankret i min egen forskerrolles sociale kontekst (Ingemann et

al., 2022b). Denne fremgangsmåde afspejler dermed en bevidsthed om, at adgang til feltet ikke alene er et teknisk spørgsmål, men i høj grad et spørgsmål om positionering og tillid.

6.3.3 Interviews

Gennem ovenstående rekrutteringsproces er der udarbejdet fem interviews. Informanterne er præsenteret i nedenstående tabel med fiktive navne og alder:

Tidligere indsatte					
Navn	**Alder**	**Antal fængselsafsoninger**	**Længde af afsoningerne**	**Sidste (endt) afsoning**	**Kontakt med kommunen**
Tobias	42 år	Imellem 15-20	Alt fra 10 dage til 2 år	2020	Ja
Sofus	25 år	4-5	Fra 1 år og op til 2,5 år	2022	Nej
Magnus	31 år	4	11 måneder, 2-3 måneder, 3-4 måneder og 1 år og 3 måneder	2023	Ja
Frede	34 år	3	4 år, 4 år og 6 måneder	2024	Primært i forbindelse med kontanthjælpsydelse
Benjamin	32 år	6	10 måneder, 1 år og 2 måneder, 1 år, 5 år, 4	2024	I kortere perioder

			måneder, og 20 dage		

Tabel 2: *Oversigt over informanter*

Udformningen af alle interviews har haft samme metodiske tilgang for at sikre en rød tråd i dataindsamlingen. Udarbejdelsen af de fem interviews har givet anledning til en række metodiske refleksioner:

6.3.4 Interviewer

Det er vigtigt for interviewsituation, at man som forsker og undersøger har sat sig ind i sit forskningsfelt, for at vise, at man har et vist kendskab til feltet (Ingemann et al., 2022b). Jeg har forinden de afholdte interviews tilegnet mig relevant viden om selve løsladelsesproceduren. Jeg har læst grundigt på Danmarks Fængslers egne procedurer, samt de retlige rammer i forbindelse med løsladelsen. Derudover har jeg i mine interviews inddraget væsentlige pointer om samarbejdet vedrørende *Den gode løsladelse,* for at finde ud af omfanget af informanternes kendskab til den måde Danmarks Fængsler tilskriver at løslade på. Det var vigtigt for mig som interviewer at være bedst muligt forberedt forinden mine interviews, og samtidig skabe muligheden for at spørge ind til specifikke tematikker i forhold til informanternes oplevelser af løsladelsesprocessen.
Da alle specialets informanter er tidligere flergangsafsonere, har min interviewguide båret præg af dette, fordi de netop har oplevet løsladelsesprocessen flere gange. Det har været af stor betydning for undersøgelsen at skabe mulighed for en dybere refleksion over de forskellige løsladelser informanterne har været igennem. Herunder deres oplevelser af det samarbejde Danmarks Fængsler har med kommunerne.

Jeg erfarede under det første interview, betydningen af mine spørgsmålsformuleringer og generelle sproglige formuleringer i samtalen (Ingemann et al., 2022b). Jeg måtte gentagende gange omformulere mine spørgsmål samt vælge mine ord med omhu. Dette gjorde også, at jeg blev langt mindre formel i mit sprog, og talte mere med dagligdagstale. Jeg oplevede, at denne justering havde en mere positiv indvirkning i interviewsituationen, idet, at den bidrog til at mindske distancen mellem

informanten og mig som interviewer. Jeg blev samtidig klar over i nogle af interviewsituationerne, at mine ordvalg nødvendigvis ikke var en del af ordforrådet hos mine informanter, hvorfor jeg hurtigt var opmærksom på at justere og tilpasse mit sprog, for at undgå mulige misforståelser, forlegenhed eller andre barrierer i kommunikationen.

Som jeg pointerer under afsnittet: Afgræsning, på side 12, fokuseres der ikke på kriminalitetstype eller domsgrundlag. Fokus er rettet mod de fælles og individuelle erfaringer og oplevelser vedrørende løsladelsesprocessen. Jeg har som interviewer gjort mine informanter opmærksom på både forinden og under interviewet, at årsagen bag afsoningerne eller hvilke(n) type kriminalitet de ellers har begået, ikke er relevant.

6.3.5 Kontekst

Alle fem interviews er afholdt via Microsoft Teams, da det ikke har været muligt at møde informanterne fysisk både grundet afstanden imellem interviewer og informant, samt af praksis- og tidsmæssige hensyn. Det har vist sig at være positivt for undersøgelsen at interviewene er afholdt virtuelt, da informanterne har haft mulighed for at være i eget hjem og blandt trygge rammer. Jeg overvejede i forlængelse heraf, at den trygge og velkendte ramme også kunne bidrage positivt til en mere afslappet informant, der følte større overskud og bedre tid til at udtale sig. Derfor pressede jeg ikke på i forhold til, at vi skulle mødes fysisk, og dertil arrangere en lokation vi kunne opholde os på under interviewet.

6.4 Interviewguide

Forud for alle interviews fik hver informant tilsendt en samtykkeerklæring.
Interviewguiden er udarbejdet semistruktureret, og er ens for alle informanter (bilag 8). Interviewguiden er ikke udleveret på forhånd. Den semistruktureret tilgang er vægtet, da den sikrer, at jeg som interviewer får spurgt ind til alt det, som er relevant for specialet (Ingemann et al., 2022b). Metoden er dog ikke fastlåst således, at der ikke kan afviges fra interviewguiden, stilles opfølgende spørgsmål eller tages højde for, hvis samtalen byder op til en anden interessant retning. Denne metode spiller ligeledes sammen med den hermeneutiske tilgang, hvor interviewers dagsorden ikke skal overskygge informantens perspektiver (Ingemann et al., 2022b). Selve interviewguiden er opdelt i

flere tematikker. Der indledes med en *åbning*, hvor informanten oplyses om rettigheder samt projektets formål for dernæst at introducere sig selv. *Midten* er opdelt med spørgsmål til tematikker vedrørende: informantens forståelse og forventninger til egen løsladelsesproces, om den enkelte har følt sig forberedt på livet efter afsoning samt inddraget og støttet i egen sagsbehandling. Desuden spørges der ind til omfanget af samarbejdet mellem den indsatte, fængslet og kommunen, og hvilke tiltag der er iværksat. Til sidst en *afslutning* med: overgangen til hverdagen efter løsladelsen, egen motivation og eventuelle vendepunkter samt et afsluttende perspektiv.

Jeg har efterfølgende reflekteret over denne metodiske tilgang, da det også var i mine overvejelser at udlevere interviewguiden på forhånd. Ved at udlevere interviewguiden på forhånd kunne det have betydning for eventuelt mere dybe og velovervejede besvarelser, som jeg ved nogle spørgsmål ikke modtog, da de skulle svare i øjeblikket. Omvendt kan man sige, at der opstår en mulighed for mere impulsivitet og andre refleksioner ved, at informanterne ikke fik udleveret interviewguiden på forhånd.

6.4.1 Efterbehandling af interviewdata

Alle fem interviews er transskriberet fra start til slut. Dog har jeg i nogle af transskriptionerne afsluttet processen, når selve interviewsamtalen var overstået, hvis de resterende udsagn ikke havde relevans for undersøgelsen. I overgangen fra mundtlig til skriftlig form er det afgørende, at transskriberingsprocessen udføres præcist, for netop at sikre en mere detaljeret virkelighed (Åkerström & Wästerfors, 2018). Da jeg selv har transskriberet alle interviews, ved jeg med sikkerhed, at de alle er transskriberet efter ensartet procedure og kriterier. Alle fem interviews er transskriberet ordret, men af hensyn til læsbarheden er fyldord som ”hmmm”, ”øh” og lignende udeladt, medmindre de har haft analytisk relevans. Jeg har dog enkelte gange noteret [griner], hvis det har haft betydning for det sagte (Kvale & Brinkman, 2015, s. 239-240). Passager der ikke har været mulige at transskribere grundet dårlig lydkvalitet eller utydelig tale, er tydeligt markeret i materialet.

De anvendte citater i analysen er i videst muligt omfang gengivet i deres oprindelige form for at bevare informanternes egne formuleringer, sprogbrug og meningsudtryk. Dette er gjort med henblik

på at fastholde autenticiteten i udsagnene samt skabe en tættere nærhed til informanternes oplevelser og perspektiver.

6.5 Databehandling og informeret samtykke

Informanterne er blevet oplyst via mail eller telefon i forbindelse med informeret samtykke samt specialets formål. Det er de blevet allerede under rekrutteringsprocessen. Som nævnt i forrige afsnit har informanterne herefter fået tilsendt en samtykkeerklæring. Samtykkeerklæringen er udarbejdet i overensstemmelse med retningslinjerne om GDPR fra Aalborg Universitet, derudover er der informeret om specialets formål og forskeren bag, hvilke oplysninger der behandles, hertil hvordan og hvor længe. De underskrevne samtykkeerklæringer er ikke vedlagt specialet grundet personfølsomme oplysninger, men under bilag kan en tom skabelon findes (bilag 6).

Via samtykkeerklæringen har alle informanter samtykket til, at interviewet må optages og efterfølgende transskriberes. Dette samtykke har været nødvendigt, da optagelsen indeholder personoplysninger, herunder stemme og alder, og at den skal bruges til forskning, jf. Databeskyttelsesforordningens artikel 6. Selve optagelserne er udført på den krypterede platform Microsoft Teams, hvor de slettes, når formålet er opnået – heraf transskribering og eksamen jf. Databeskyttelsesforordningens artikel 5.
I forbindelse med indhentning af samtykke og databehandlingen er informanterne blevet spurgt om de ønsker at fremstå med eget navn – for læsbarhedens skyld anvendes kun fornavn. Det er sidenhen blevet ændret, på trods af det der står i samtykkeerklæringen. Alle fem informanter fik sidenhen tildelt et andet navn. Deres alder er også ændret, men præciserer fortsat det spænd der forløber mellem yngst til ældst. Herunder er der ændret i dele af interviewtransskriptionerne, for at undgå at personhenførbare oplysninger om pågældende informanter ikke forefindes, jf. Databeskyttelsesforordningen artikel 4, nr. 5. Informanterne er desuden informeret om, at det endelige speciale offentliggøres i Aalborg Universitets digitale projektbibliotek.
De pseudonymiserede informanter er således gjort opmærksomme på, at deres data – i form af optagelsen – gemmes frem til den mundtlige eksamen, og at de kun kan tilgås af undertegnede fra specialegruppen. Jf. Databeskyttelsesforordningens artikel 7, stk. 3 er hver informant geninformeret om, at interviewet optages, at deltagelsen er frivillig samt muligheden for at trække samtykke tilbage

til enhver tid. Valget bag dette er netop for at skabe en tryg ramme, en tydelighed af informantens rettigheder samt et ønske fra undersøgers side at fremstå transparent.

6.6 Kodning

Kodningsprocessen startede med en grundig gennemlæsning af mit indsamlede interviewmateriale, hvor jeg undervejs noterede mig væsentlige tematikker for at afdække, hvad dataene indeholdt. Selve kodningen påbegyndte jeg, da jeg havde etableret et ordentligt overblik over indholdet i materialet (Ingemann et al., 2022d). Jeg har kombineret både *lukket* og *åben kodning* (Ingemann et al., s. 116, 2022d), da jeg indledningsvist anvendte åben kodning, for dels at afdække om de fem tematikker jeg havde valgt på forhånd optrådte i teksten, samt se om de teoretiske begreber også fremgik. Desuden har det også været et opmærksomhedspunkt, så jeg ikke overså vigtige temaer, som ikke matcher mine udvalgt tematikker. Jeg har farvekoordineret de valgte temaer for at skabe et systematisk overblik over empiriens mange facetter og for tydeligt at kunne identificere koderne:

	Identitet og selvforståelse
	Vendepunkter og livsforandring
	Strukturelle muligheder og barrierer
	Egen handlekraft
	(Manglende) tværsektorielt samarbejde

Tabel 3: *kodning*

6.7 Etiske overvejelser

Da den kvalitative metode til tider kan være udfordrende, især når målgruppen – som i denne undersøgelse – anses som værende en mere udsat og sårbar gruppe, forudsætter det en række etiske overvejelser for at sikre deres anonymitet bedst muligt.

Jeg valgte i min rekrutteringsproces at lægge stor vægt på, at deltagelsen til interview ville fremgå anonymt og frivilligt, da målgruppen kan befinde sig i en sårbar position og i den forbindelse være udsat for stigmatisering. Det var vigtige overvejelser jeg havde forinden rekrutteringen for at øge sandsynligheden for deltagelse, samt sikre målgruppens sikkerhed. Det er dog væsentligt at pointere, at i kvalitativ forskning er det næsten umuligt at fremstå komplet anonymiseret, da jeg som forsker kender til mine informanters identitet (Torberfeldt Bengtsson & Mølholt, 2020). Jeg har derfor informeret mine informanter forinden hvert interview, om betydningen af at være pseudonymiseret og ikke fuld anonym, da jeg som interviewer kender til deres identitet. Jeg har dog understreget, at det ikke er muligt ud fra undersøgelsen at genkende informanterne. Som nævnt, er deres navne og alder ændret. Hvis der har været steder undervejs i transskriberingen, der indikerer genkendelighed, er disse sløret for ikke at miste betydningen for det sagte (Torberfeldt Bengtsson & Mølholt, 2020).
Ud fra en kvalitativ interviewsituation, understreger Kvale og Brinkmann (2015), at denne situation er præget af en asymmetrisk magtrelation, da forskeren både styrer interviewets retning og efterfølgende fortolker informantens udsagn. Dette er en væsentlig pointe og særligt relevant at være opmærksom på, når der afvikles interviews med denne målgruppe. Det er ikke til at vide på forhånd, om informanten befinder sig i en særligt sårbar position, og samtidig har negative erfaringer med eksempelvis kontrol, mistillid og stigmatisering.
Jeg har som undersøger været meget opmærksom på egen rolle og forforståelse i mødet med informanterne, hvilket også gør sig gældende i selve rekrutteringsprocessen. Min egen forforståelse og praksiserfaring kan påvirke dataindsamlingen samt analysen, hvilket er håndteret gennem refleksivitet og gennemsigtighed i processen. Desuden har jeg haft fokus på at nuancere informanternes perspektiver, for at undgå yderlig stigmatisering. Jeg har derudover været meget bevidst om min fremgangsmåde i forbindelse med rekrutteringen, for netop ikke at risikere at støde nogen undervejs i processen.

Udover de etiske overvejelser i rekrutteringsprocessen, har jeg ligeledes forholdt mig til det ansvar jeg har som forsker og undersøger, der følger med den viden, informanterne deler i forbindelse med

undersøgelsen. Dette indebærer et fokus på at fremstille informanternes udsagn så nøjagtige som muligt samt at være transparent omkring de fortolkninger, der foretages i analysen (Kvale & Brinkmann, s.120, 2015). Ifølge Kvale og Brinkmann (2015) er forskeren etisk ansvarlig for, hvordan den producerede viden fremstilles og videreformidles, hvilket især er relevant i en undersøgelse som denne, når informanterne er tidligere indsatte.

Ovenstående gennemgang for fremgangsmåden i forhold til udvælgelse af informanter samt udformningen af interviewguide, samtykkeerklæring og håndtering af data tager afsæt i forskningsetiske principper. I dansk kontekst er der et forskningsetisk kodeks for forskningsintegritet, som hviler på fire grundlæggende værdier: ærlighed, gennemsigtighed, ansvarlighed og respekt (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2026). Kodekset har karakter af vejledende standarder for forsvarlig forskningspraksis og har ikke juridisk bindende karakter. Det indebærer en forpligtelse til systematisk dokumentation af både metodiske valg, datagrundlag samt resultater, således, at andre forskere gives mulighed for at efterprøve og gentage studiets konklusioner (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2014).

6.8 Kvalitetssikring

I forlængelse af ovenfor beskrevne etiske overvejelser og refleksioner tilstræbes en metodisk kvalitetssikring af specialet gennem begreberne reliabilitet, validitet og transparens i det kvalitative metodearbejde (Engen & Nielsen, 2022).
Reliabiliteten styrkes af det empiriske materiale ved at sikre en metodisk konsistens samt ved at understøtte informanternes udsagn af relevant teori, således, at de analytiske pointer gør sig tydelige og fremstår relevant i sin anvendelse (Thagaard, 2004). Dette sikrer, at forskningen er udført på en pålidelig måde. I kvalitative studier kan resultater ikke nødvendigvis repliceres, der ud fra et kvantitativt perspektiv anses som upålidelighed (Riis, 2018). I dette speciale styrkes reliabiliteten derfor gennem andre faktorer, hvor der er lagt vægt på, at forskningsdesignet har været velbegrundet, gennemsigtigt og systematisk – gennemgående temaer for hele metodeafsnittet. Desuden har jeg haft et stort fokus på sparring med blandt andet medstuderende for at opnå forskellige synsvinkler og erfaringer til mit emne, samt suppleret med faglig sparring med min vejleder. Dette har skabt rum til refleksion og diskussion af det empiriske materiale. Jeg har derfor haft øje for mine forforståelser,

som er blevet italesat og udfordret undervejs, og dermed mindsket risikoen for eventuelle blinde vinkler og bias i specialet (Thagaard, 2004).

For at styrke undersøgelsens kvalitet vil meningsvaliditet være central i analysen, idet informanternes udsagn og perspektiver er søgt gengivet så præcist som muligt (Riis, 2018). Dette er blandt andet forgået gennem anvendelse af direkte citater for at tydeliggøre den interne validitet, herunder, hvordan empirien fortolkes i forhold til teori. Herved sikres det, at læseren får alle mellemregninger med, når specialet gennemgås udefra (Kvale & Brinkmann, 2015). Det samlede empiriske materiale er vedlagt som bilag med henblik på at understøtte undersøgelsens bekræftbarhed og eksterne validitet. Dette muliggør, at andre forskere kan gennemgå og eventuelt efterprøve analysen i overensstemmelse med forskningsetiske principper om gennemsigtighed (Engen & Nielsen, 2022).
Undersøgelsen bygger på subjektive erfaringer og fortællinger, hvilket indebærer, at resultaterne af konkrete og kontekstbundne oplevelser. Dette vanskeliggør et ønske om at vise generelle mønstre. Undersøgelsens resultater styrkes af, at informanterne – trods forskellig baggrund og livsforløb – beskrives sammenlignelige og til dels ensartede erfaringer i processen.
Den eksterne validitet udfordres af, at undersøgelsen ikke tager udgangspunkt i hvilket fængsel eller hvilken kommune den indsatte har afsonet, eller blevet løsladt til, hvorfor resultaterne ikke kan generaliseres til alle fængsler eller kommuner. Man kan med fordel sammenligne undersøgelsen med andre lignende undersøgelser, for at identificere ligheder og forskelle på tværs at Danmarks Fængslers samarbejde med kommunerne. Endelig styrkes den eksterne validitet af variationen af deltagere, herunder forskelle i alder, afsoningsforløb og øvrige relevante faktorer.

Transparens har været et betydeligt princip i arbejdet med valgte metode. Kvalitativ metode anvendes ikke som et neutralt redskab, men gennem fortolkende processer, hvor jeg som forsker selv har en aktiv rolle i indhentningen af data. Derfor er der gjort nøje overvejelser om den empiriske tilgang, herunder valg af informanter, interviewguide, den teoretiske ramme og analysestrategi (Kvale & Brinkmann, 2015). Særligt i arbejdet med tidligere indsatte – en gruppe, der ofte er eller har været i en sårbar og marginaliseret position – får transparens en delt funktion: dels som metodisk kvalitetssikring og dels som etisk forpligtelse.
Informanterne forventes at have erfaringer med kontrol, myndighed og en ulighed i magtfordeling, hvorfor det er vigtigt at redegøre for undersøgelsens formål, rammer og anvendelse af data, for at undgå eventuelle misforståelser, misinformation osv. Denne tydelige transparens skaber dermed en

klarhed om min position og mit ansvar som forsker. Afslutningsvis har transparens været vigtig, da jeg som menneske forholder mig til andre mennesker – i dette tilfælde informanterne (Engen & Nielsen, 2022).

7. Analysestrategi

Måden hvorpå specialet anvender en deduktiv tilgang, kommer til udtryk ved, at de førnævnte teorier er udvalgt på forhånd som analytiske perspektiver med relevans for specialets undersøgelse og problemformulering (Thagaard, 2004). Analysestrategien er overvejende teoristyret, idet empirien analyseres og fortolkes gennem den teoretiske ramme, hvor der ledes efter centrale og kendte begreber i empirien (Ingemann et al., 2020c) med henblik på at belyse informanternes oplevelser af løsladelsesprocessen.
Gennem empiriindsamlingen ændrede mine forforståelser sig, hvilket medførte nye empiriske og teoretiske refleksioner. Analysen er derfor ikke udelukkende rettet mod at bekræfte eksisterende teori, men rummer samtidig et abduktivt element, da de empiriske tematikker, har bidraget til at nuancere og udvide den teoretiske forståelsesramme. Dertil er der en opmærksomhed på nye mønstre og perspektiver, som opstår i empirien. Samme proces gjorde sig gældende i forhold til problemformuleringen, som løbende blev justeret og omformuleret på baggrund af de empiriske fund, og den udviklende forståelse af undersøgelsesfeltet (Thagaard, 2004).

Analysestrategien skal dog ikke forstås som fastlåst, men som en tilgang med plads til fortolkning ud fra det hermeneutiske perspektiv. Da analysen også rummer et abduktivt element, hvor der løbende er foretaget refleksioner i samspillet mellem teori og empiri, muliggør dette en mere fleksibel og fortolkende analyseform (Thagaard, 2004).
Problemformuleringen retter sig samtidig mod at identificere mønstre og fællestræk på tværs af informanternes oplevelser af løsladelsesprocessen. Fokus er dermed ikke isoleret hvert enkelt interview, men derimod at undersøge sammenhænge og gennemgående tematikker i empirien (Ingemann et al., 2020c). Dette betyder dog ikke, at individuelle forskelle og erfaringer overses. Derimod er der i analysen opmærksomhed på, at informanternes forskellige perspektiver kan bidrage med væsentlige nuancer og nye forståelser.

For at styrke analysens gennemsigtighed og kvalitet inddrages direkte citater fra det empiriske materiale. Med denne strategi giver dette læseren mulighed for at komme helt tæt på og følge med i, hvordan specialets tolkning af empirien skabes (Ingemann et al., 2020c). Fortolkningerne baseres således både på informanternes udsagn og på de teoretiske perspektiver, der tidligere er præsenteret.

8. Analyse

I analysen vil det empiriske materiale blive udfoldet og analyseret med den teoretiske ramme for specialet. For at sikre en fyldestgørende besvarelse af problemformuleringen samt en klar struktur, inddeles analysen i to delanalyser. De to delanalyser opdeles i de forskellige tematikker, der er fundet undervejs i kodningsprocessen, for at sikre en struktureret ramme. Første del tager afsæt i de indre forandringsprocesser og undersøger betydningen af motivation, handlekraft samt *turning points* i udviklingen mod en kriminalitetsfri tilværelse. Anden del af analysen retter fokus mod de ydre strukturelle rammer og barrierer, som har betydning for mulighederne for forandring og etablering af nye livsbaner. Denne opdeling har til formål at skabe en rød tråd mellem de individuelle forandringsprocesser og de strukturelle forhold, der kan understøtte eller begrænse dem. Afslutningsvis samles de to delanalyser i en delkonklusion.
Forud for analysen præsenteres nedenfor korte informantportrætter for at skabe en kontekstuel forståelse af de personer, hvis erfaringer og oplevelser analysen bygger på.

8.1 Informantportrætter

Informantportrætterne vil bidrage til at menneskeliggøre de tidligere indsatte og skabe en forståelse for, at analysen ikke alene handler om "tidligere kriminelle" som en homogen gruppe, men mennesker med individuelle erfaringer. Portrætterne vil dermed også fungere som en indledende rammesætning for analysen, og de tematikker, der efterfølgende udfoldes.

8.1.2 Informant 1:

Tobias på 42 år, han er bosat på Sjælland og har to mindre børn og er gift. Han har siden sine ungdomsår været præget af den kriminelle livsstil. Tobias har haft flere ressourcer, og klaret sig godt som kriminel. Den sidste afsoning blev vendepunktet, samt støtten fra hans familie, til et ønske om at lægge kriminaliteten på hylden. Han fortæller også om hans tidligere bekymringer i forhold til at være en del af det borgerlige liv, når man har levet så mange år, i det han selv beskriver som et parallelsamfund.

8.1.3 Informant 2:

Sofus på 25 år er bosat i Jylland. Hans kriminelle løbebane begyndte i ungdomsårene, hvor han blandt andet afsonede i ungdomsfængsel, efterfulgt af flere senere domme. Han beskriver at have haft en støttende familie, men han har ikke været klar til eller motiveret for at forlade den kriminelle løbebane. Sofus fortæller om, at tilvænningen og overgangen til en "normal" hverdag efter længere tid i fængsel både har været udfordrende og en længerevarende proces.

8.1.4 Informant 3:

Magnus på 31 år er bosat i Jylland. Han afsonede sin første dom som 17-årig. Under seneste afsoning tog Magnus et aktivt valg om at ændre sin livssituation ved blandt andet at færdiggøre kurser og opbygge kompetencer med henblik på at styrke sin muligheder på arbejdsmarkedet. Han fik arbejde kort tid efter løsladelse. Magnus har været meget reflekterende undervejs i interviewet om hans fortid.

8.1.5 Informant 4:

Frede på 34 år er bosat i Jylland, har et barn og er gift. Han har siden barndommen været tæt på den kriminelle livsstil, blandt andet grundet hans fars tidligere tilknytning til rockermiljøet. Frede fortæller, at han gentagne gange ikke har fået hjælp af systemet, og derfor i høj grad har udviklet en tilgang, hvor han klarer tingene selv. Han beskriver samtidig, hvordan flere længerevarende afsoninger har påvirket ham, og han anvender selv betegnelsen om at være blevet "miljøskadet".

8.1.6 Informant 5:

Benjamin på 32 er bosat i Jylland sammen med sin kæreste. Han fortæller om et liv præget af flere afsoninger og længere perioder i arresten, hvilket har medført en betydelig gæld. Benjamin beskriver samtidig begrænset erfaring med arbejdsmarkedet og fortæller, at han flere gange har været opsøgende i forhold til hjælp. Han oplever dog ikke, at hans behov er blevet mødt tilstrækkeligt eller anerkendt i mødet med systemet.

8.2 Identitet og forandring

Det første analyseafsnit af delanalyse 1 retter fokus mod, hvordan informanterne beskriver dem selv, og deres forandring, som knytter sig til deres løsladelser. I samspil med de to teorier, Marunas teori om *Making Good* og Laub & Sampsons *Life-course theory of crime* teori, vil empirien belyse, hvordan informanternes narrativer ændres over tid, samt i hvilket omfang de har skabt mening i overgangen fra et kriminalitetspræget liv, til et liv uden eller med færre kriminelle tendenser.
I andet analyseafsnit undersøges, hvordan *turning points* indgår som en central del af informanternes forandringsprocesser. Med afsæt i de teoretiske perspektiver illustrerer denne del af analysen, hvordan disse *turning points* opstår i samspillet mellem individuelle erkendelser, sociale relationer og strukturelle muligheder.

8.2.1 Egen selvforståelse før og efter sidste løsladelse

Flere af informanterne beskriver en tydelig forandring i dem selv, i takt med gentagne afsoninger. Særligt viser det sig hos flere af informanterne, at den tidligere kriminelle identitet er byttet ud med en mere reflekteret og distanceret forståelse af eget liv og handlinger.

Sofus på 25 år beskriver egen udvikling fra at være:

> *"[...] en ung dreng, der var vild og aggressiv, og havde lyst til at slås"*, til hvor han ved sidste afsoning "[...] var jeg nok en mere rolig mand, der egentlig godt vidste, at han var kommet ind og sidde nu, måske af en lidt åndssvag grund. Og godt vidste, at det her ikke var et liv man skulle blive ved med at leve. (Sofus, s. 21)

Denne forandring hos informanten kan fortolkes i lyset af Marunas (2022) teori, hvor ophøret med kriminalitet har været en proces fra siden før første afsoning til sidste afsoning. Det centrale er her, at informanten ikke kun ændrer adfærd, men han ændrer også sin fortælling om sig selv. Dette indikerer det Maruna betegner som et *redemption script*, hvor individet skaber en mening i sin fortid, hvilket er et nødvendigt skridt mod en positiv fremtid (Maruna, 2022).
En lignende forandring ses også hos en anden informant. Da Tobias på 42 år, som er den informant med flest domme bag sig, bliver spurgt ind til, om den sidste løsladelse var med til at ændre hans kriminalitetspræget liv, udtrykker han: *"[...] jeg gider ikke i fængsel mere. Jeg bliver nødt til at have et eller andet at tage mig til, når jeg kommer ud, for ellers kender jeg mig selv, og så ender jeg med at søge tilbage til mit gamle netværk. Og ja, så ved vi godt, hvor det ender henne."* (Tobias, s. 7)
Tobias' bevidsthed om egne handlemønstre bliver central. Han udtrykker en tydelig forståelse af sin egen adfærd, hvor kriminaliteten ikke udelukkende er tilfældig, men som er en del af et mønster knyttet til sociale relationer. Det er en væsentlig refleksion, da både Maruna og Sampson og Laub belyser vigtigheden af stærke sociale bånd til både familie, venner og samfundet for at opretholde en kriminalitetsfri livsstil efter løsladelse (Maruna, 2022; Laub & Sampson, 2022). I informantens tilfælde her, har han været meget bevidst om, at hans netværk ikke var positiv. Han udtrykker på et senere tidspunkt, at hans "bagland", kone og børn, har haft betydning for hans beslutning om at gøre op med det kriminelle liv.

De sociale relationer og eget netværk viser sig at have stor betydning for, hvordan informanterne oplever sig selv, både nu og tidligere. Hos Magnus på 31 år ses en tydelig udvikling i hans egen forståelse af ham selv:

> Jeg vidste slet ikke hvem jeg var dengang jeg var ung. Jeg var alt for vild [...] og jeg havde heller ikke 100 procent min egen mening, og hvad jeg følte var rigtigt [...] det var altid lidt andres også, og hvordan man så det udadtil [...] Man havde en væremåde, og hvad man syntes der var sejt, og man vidste ikke helt endnu, hvad der var op og ned – og det kom 100 procent med alderen. (Magnus, s. 42)

Den kriminelle livsstil synes ikke blot at fremstå som et individuelt valg, men som noget, der også bliver formet i ens sociale relationer. Informantens efterfølgende udvikling mod en mere selvstændig identitet kan dermed forstås som en proces, hvor han i højere grad har taget ejerskab over egen

forandring og handlinger. Hvilket han også understreger i troen på egen handleevne: *"Det er kun dig selv der sætter grænser for, hvad du kan, og jeg har fundet ud af, at man kan sgu hvad man vil."*(Magnus, s. 42) Da han bliver spurgt ind til, hvordan han så sig selv efter den sidste løsladelse, svarer han også: *"Jamen jeg så mig selv, som en fortabt og håbløs idiot, som kun kunne gøre bedre og gerne ville udvikle mig."*(Magnus, s. 42) Begge citater illustrerer et ønske om og troen på forandring, og kan fortolkes ud fra Marunas begreb *redemption script* (Maruna, 2022). Det tolkes desuden ud fra informantens udsagn, at den kriminelle fortid får en form for mening, hvor denne læringsproces samtidig opleves som et bidrag til egen personlige udvikling. Den nye fortolkning gør det dermed muligt at anvende tidligere erfaringer i en ny identitet, der ikke er præget af et kriminelt tankemønster. Som er et af de tre elementer Maruna belyser i individets forandringsproces, når han kategoriserer individet et *redemption script* (Maruna, 2022).
Ovenstående udsagn peger på, at flere af informanterne har ændret deres selvforståelse, og dermed ser sig selv som et forandret menneske.

Imidlertid fremstår denne forandringsproces som længerevarende og kompleks. Som Maruna (2022) pointerer, handler det om at ændre sit narrativ og tage ejerskab over egen fremtid. Både Tobias og Sofus sætter spørgsmålstegn ved, om hvorvidt det er muligt at leve op til samfundets normer efter flere år som kriminel, og flere år bag fængslets mure. Tobias udtaler: *"Kan man overhovedet leve op til samfundets normer, når man har levet det der parallelsamfund i så mange år?"* (Tobias, s. 8)
For at understøtte Tobias' citat, anvendes dette udsagn fra Sofus, der ligeledes italesætter:

> Så er det måske det der med at være en del af normen eller samfundet. Altså man skal være på en bestemt måde. Man skal kunne snakke med Hr. og Fru. Jensen på en normal måde, hvor Hr. og Fru. Jensen tænker, at "jamen han er sgu en flink fyr ham der". Det er svært, og det er noget jeg døjer med stadigvæk den dag i dag. Så at kunne begå sig, og være sammen med "normale" mennesker, det er rigtig svært. (Sofus, s. 25-26)

Deres udtalelser peger på en ambivalens i deres selvforståelse, hvor ønsket om forandring eksisterer side om side med en usikkerhed omkring egne evner til at indgå i det konventionelle samfund.
Både Maruna og Laub og Sampson understreger, at motivationsfaktorer som sociale relationer og fremtidsmuligheder, er centrale i forandringsprocessen, da de er med til at påvirke individets håb og tro på forandring (Maruna, 2022; Laub & Sampson, 2003). Samtidig pointer Laub og Sampson

udfordringerne ved længerevarende afsoninger tidligt i livet, kan have negative konsekvenser for individet langt inde i voksenlivet (Laub & Sampson, 2003). I forlængelse heraf, tolkes det ud fra Tobias og Sofus' fortællinger, at de har været tydeligt mærket af at have siddet i fængsel og haft et kriminalitetspræget liv, og derfor gør sig tanker om at skulle indgå i samfundet på lige fod med andre.

Frede på 34 adskiller sig imidlertid fra de øvrige informanter, hvor hans udtalelser i højere grad fremsætter det Maruna (2022) kategoriserer som *condemnation script*. Han bliver spurgt ind til hans oplevelse af sig selv og den kriminelle identitet, hvor han udtrykker, at:

> Det er bare min identitet [...] Man kan altid finde en grund til, at man skal ændre sit liv. Men jeg har bare ikke set nogen grund til det [...] Jeg har været kriminel siden jeg var 13 år. Jeg er 32 nu. (Frede, s. 59)

Han tilføjer også: *"Det med at bryde den sociale arv, det har jeg måske ikke været helt god til."* (Frede, s. 54) Det er et tydeligt karaktertræk for denne gruppe, at de opfatter deres livsbane som forudbestemt, hvilket medfører en oplevelse af at være fastlåst i deres situation. De mangler troen på, at forandring er mulig (Maruna, 2022). Frede fortæller også, at hans far er tidligere rocker, og at hans opvækst altid har været kriminalitetspræget. Informantens narrativ om sig selv fastholder ham i en identitet, hvor fortiden fortsat bestemmer over nutiden, og samtidig begrænser forestillingen om, at forandring er mulig.

Samtidig kan denne fastlåshed ikke udelukkende forstås som et individuelt forhold. Med afsæt i Sampson og Laub (2003) kan informantens livsbane knyttes til begrebet *cumulative disadvantage*, hvor blandt andet tidlige belastninger som kriminalitet i ungdommen og svage sociale bånd, ophobes over tid og dermed forstærker hinanden. Hans beskrivelse af en opvækst præget af kriminalitet, samt en far med tilknytning til rockermiljøet peger på, at ophobningen af disse ulemper kan have øget risikoen for vedvarende kriminalitet og vanskeliggøre processen i at bryde med kriminelle livsbaner (Laub & Sampson, 2003). Hans selvfortælling fremstår dermed som tæt forbundet med de strukturelle betingelser, han har været en del af, hvor fortiden fortsat er med til at forme både hans nutidige selvforståelse og forestilling om fremtiden.

Det bliver dermed væsentligt, at desistance ikke alene kan forstås som et spørgsmål om motivation eller vilje, men som må ses som et samspil mellem individets selvforståelse og de livsbetingelser, der enten muliggør eller begrænser udviklingen af en ny identitet.

Denne del af analysen peger samlet på, at flere af informanterne siden sidste afsoning har været ved at udvikle nye narrativer, hvor den kriminelle identitet ikke længere er det bærende element. Empirien giver flere eksempler på, hvor tidligere erfaringer anvendes som springbræt for forandring og ønsket om et andet liv, hvor begrebet *redemption script* bliver tydelig. Samtidig illustreres det hos den ene informant, hvordan, ud fra Marunas begreb om *condemnation script*, kan være med til at fastholde individet i en forståelse af kriminaliteten som en grundlæggende del af identiteten.

8.2.2 *Turning points* som en del af forandring

På tværs af informanternes fortællinger fremstår disse *turning points* ikke udelukkende som entydige og isolerede begivenheder, men også som processer, hvor konkrete oplevelser, relationer og muligheder bidrager til forandring over tid. Begrebet *human agency* spiller også en væsentlig rolle hos flere af informanterne, da forandringen opstår i samspillet mellem de muligheder individet stilles overfor, samt dets egne valg og handlinger (Laub & Sampson, 2022).
Ud fra Tobias' udsagn fremstår det tydeligt, at betydningen af samspillet mellem egne handlinger, samfundsmæssig støtte og sociale relationer er med til at skabe forandring (Maruna, 2022; Laub & Sampson, 2022). Han beskriver, hvordan hans sagsbehandler, som Tobias havde haft kendskab til i mange år, oplevede, at Tobias var seriøs i forhold til egen forandring. Dette kom til udtryk, da Tobias blev ansat på et dag- og døgntilbud:

> Jeg kan huske min sagsbehandler han sagde: "hvis det er det du vil gå med, så er det bare det vi gør." Så det var faktisk først, da han kom ned og besøgte *nævner et dag- og døgntilbud* og fik at vide, at jeg faktisk var dukket op hver evig eneste dag, at det måske gik lidt op for ham, at det kan sgu godt være jeg mener det, du ved. (Tobias, s. 10)

Informanten havde selv taget kontakt til en tidligere mentor, som stod for dette dag- og døgntilbud med udgangspunkt i at få noget at lave. Hans ønske om forandring kom sig af hans tidligere udtalelse om, at han ikke gad fængsel mere, og havde brug for noget at give sig til. Det bliver dermed ikke udelukkende en indre beslutning, men en mulighed, der opstår mellem individ og system. Hertil

hvordan strukturelle rammer og støtte fra sociale relationer kan være med til præge eget turning point (Laub & Sampson, 2003; 2022).
I forlængelse heraf oplever informanten også efter sidste afsoning, da han bliver spurgt til, hvad det mest udfordrende var, efter løsladelse:

> [...] altså det sværeste ved alt det her, og det jeg havde været mest nervøs for, det var da jeg skulle starte på HF. Og skulle ind efter 20 år som kriminel, og skulle sidde på skolebænken sammen med såkaldte normale mennesker [...] "Jamen jeg hedder Tobias, og er tidligere kriminel, og jeg er næsten lige blevet løsladt og nu er jeg her." [...] Så det var lige så meget angsten for eller frygten for at skulle melde ud hvem man var [...] Igen, kan jeg leve op til samfundets normer, du ved? Ja, men man skal bare kunne overbevise sig selv. (Tobias, s. 11)

Som Marunas teori (2022) belyser, er individets egne fortællinger og selvforståelse afgørende for succesfuld resocialisering. Motivationsfaktorer som sociale relationer og fremtidsmuligheder er påvirket af individets håb og tro på forandring. Som nævnt i foregående afsnit fremsætter informantens fortællinger det Maruna kategoriserer som *redemption script*, hvor det her kommer til udtryk, at informanten opfatter sig selv som et ændret menneske, der har noget at bidrage med (Maruna, 2022). Tobias færdiggjorde sin HF, og fik tilmed samlet to-cifret karakterer.
En anden afgørende faktor for informanten, har også været hans kone og børn. Tobias pointerer, at de har været en motivationsfaktor i hans ønske om ophør med kriminalitet, og dermed været med til at ændre hans livsbane: *"[...] hvis jeg ikke havde haft min kone og mine børn, så havde jeg slet ikke haft nogen interesse i at stoppe med det."* (Tobias, s. 15) Ifølge Laub og Sampson kan stabile sociale bånd og forpligtelser til eksempelvis samfundet, familie og nære relationer fungere som *turning points*, der bidrager til at ændre individets livsbane og reducere kriminalitet (Laub & Sampson, 2003; Laub & Sampson, 2022). Ud fra deres teoretiske perspektiv fortolkes det som at være tilfældet i Tobias' forandringsproces.
Ligeledes beskriver Benjamin, hvordan hans kæreste har haft betydning for hans forandringsproces: *"[...] hun har været der og ventet, og så følte jeg ikke man kunne være bekendt lige at tage en tur igen".* (Bejnamin, s. 80) Han fortæller også, at hun har været der under store dele af hans afsoninger. Ud fra Laub og Sampsons teoretiske perspektiv kan nære relationer forstås som betydningsfulde sociale bånd, der er med til at skabe nye former for ansvar, tilknytning og forpligtelse (Laub &

Sampson, 2003; Laub & Sampson, 2022). Informantens relation til hans kæreste tolkes dermed til at have bidraget til et ønske om at ændre livsbane, og samtidig præge motivationen for desistance.

Hos Magnus har oplevelsen af *turning points* været anderledes. Han giver udtryk for, at han har været flere ting igennem i hans liv, en ophobning af ulemper, der har været med til at ekskludere ham fra blandt andet arbejdsmarkedet (Laub & Sampson, 2003). Han beskriver, hvordan han gentagne gange har været nødt til: *"[...] at ramme en mur, før jeg har fattet, okay det er sgu ikke den her vej jeg skal gå."* (Magnus, s. 42) Informanten fortæller også om, at han ikke har haft forudsætningerne for at kunne klare sig selv, da han ikke har lært det. Det gælder også det faktum at søge arbejde, og bibeholde et arbejde. Han udtrykker samtidig, at det hele ændrede sig efter hans sidste dom, grundet den lange afsoning. Magnus fortæller om, at han tog en masse praktiske kurser under afsoningen, for at optimere sit CV, og gøre sig selv attraktiv til en potentiel arbejdsplads: *"Det gjorde min sidste løsladelse så meget bedre, fordi jeg kom direkte ud og så søgte jeg ind på *navn på firma*.* (Magnus, s. 36) Han fortsætter: *Og jeg fik arbejde. Selvom jeg fortalte jeg lige havde været inde og sidde."* (Magnus, s. 36) Ud fra det Magnus fremsætter, bliver begrebet *human agency* essentiel. Det tolkes således, at han ikke bare formes af de strukturelle rammer, men bidrager aktivt til egen livsbane gennem selvstændige valg og handlinger. Desistance som proces tydeliggøres her i informantens situation, hvor både ophobede ulemper og nye muligheder spiller en afgørende rolle (Laub & Sampson, 2003; Laub & Sampson, 2022).

Oplevelsen af *turning points* har hos Sofus ikke vist sig at være konkrete begivenheder, men snarere en gradvis forandring i sociale relationer og egen selvforståelse. Han udtrykker i interviewet ikke ét specifikt turning point, men fortæller, hvordan opståede relationer i fængslet fik en positiv betydning for ham. Disse relationer ændrede informantens syn på, hvordan han ønskede at leve sit liv. Ifølge eksisterende forskning er det ligeledes dokumenteret, at betydningen af relationer til andre indsatte er afgørende for både udviklingen af sociale kompetencer, ansvarsfølelse og motivation for et liv uden kriminalitet (Andvig et al., 2021). Informanten beskriver, hvordan de i fængslet behandlede ham bedre, end de venner han havde gået og lavet "ballade" med. Samtidig oplevede han efter løsladelsen, at han tog afstand til sit tidligere netværk, som han beskriver om "fake". Der opstår et spændingsfelt mellem tidligere og nye relationer, hvor nye sociale erfaringer åbner op for andre forståelser.

Ved informanten Frede repræsenteres en konkret form for turning point. Han beskriver, hvordan beskeden om, at hans kone var gravid, skabte en ændring i hans adfærd:

> Det hele det ændrede sig. Altså, jeg vidste jo godt, at jeg skulle til at lave en livsstilsændring, da jeg fik at vide, at min kone var gravid. Og til at faktisk stå med ham i hånden, der skete bare et eller andet. Jeg kan ikke fortælle, hvad det var, men der skete bare noget, der gjorde, at jeg ændrede min vej. (Frede, s. 60)

Det viser hvordan nye sociale roller er med til at skabe ændrede forpligtelser, og dermed påvirker individets livsbane. Det er imidlertid væsentligt at pointere, at denne forandring hos Frede ikke har skabt en grundlæggende identitetsforandring, hvor den kriminelle livsstil bliver lagt på hylden. Dette turning point har dog været med til at nedbringe kriminaliteten hos informanten (Laub & Sampson, 2003; Laub & Sampson, 2022), som han også selv erkender: *"[...] Jeg er ikke så aktiv mere, og jeg laver ikke så mange ting."* (Frede, s. 57) I modsætning til de øvrige informanter opleves vendepunktet ikke som en identitetsændring, men snarere en ny selvforståelse, hvor ansvaret for hans søn spiller en rolle i forhold til Fredes kriminelle livsstil. På den måde illustrerer begge teoretiske perspektiver, at desistance må forstås som en proces, der udvikler sig i samspil mellem individets selvforståelse og de livsbetingelser, det indgår i. Hvilket både kan været præget af fremgang og tilbagefald.
På tværs af informanterne viser denne del af analysen, at *turning points* er individuelle, og dermed ikke nødvendigvis universelle eller identiske. De opstår i samspil mellem de individuelle erkendelser, strukturelle rammer og muligheder, og sociale relationer. Empirien peger imidlertid på, at disse *turning points* først får en betydning, når de samtidig understøttes af en ændret selvforståelse, motivation og ønske om forandring. Ud fra de to teoretiske perspektiver bliver det centralt, at desistance ikke fremstår som en lineær proces, men som en dynamisk udvikling over tid (Maruna, 2022; Laub & Sampson, 2022).

8.3 Strukturelle rammer og systemets betydning

Delanalyse 2 retter fokus mod de strukturelle rammer, som de tidligere indsatte møder i løsladelsesprocessen. Analysen undersøger rammernes betydning for informanternes muligheder for forandring. Ud fra informanternes fortællinger søger analysen at belyse i hvilket omfang mødet med

systemet, det tværsektorielle arbejde og adgangen til ressourcer kan understøtte eller vanskeliggøre en positiv udvikling efter løsladelse.

8.3.1 Strukturelle muligheder og barrierer

Den indhentede empiri tydeliggør, at løsladelsesprocessen ikke alene fremstår som en vanskelig og sårbar overgang fra fængsel til frihed. Kompleksiteten ligger også i adgangen til blandt andet bolig, arbejde og støtte fra systemet, som har en væsentlig betydning for mulighederne for at skabe et kriminalitetsfrit liv. Informanternes udsagn peger på, at motivationen og egen handlekraft ikke nødvendigvis er tilstrækkelig i sig selv, hvis de strukturelle rammer omkring løsladelsesprocessen opleves som mangelfulde.

Tobias understreger betydningen af egen motivation: *"[...] hvis ikke, at du selv er indstillet 100 procent på at komme ud og komme videre, så kommer du ikke videre."* (Tobias, s. 7) Han supplerer efterfølgende med: *"[...] Jeg synes ikke, at man får den fornødne hjælp, der nu engang skulle til for, at man kan sige, at det er systemet, der hjælper dig videre."* (Tobias, s. 7) Citaterne illustrer dermed, at ophøret med kriminalitet er afgørende for individets egen vilje og beslutning om forandring, hvor individet aktivt må bidrage til egen forandringsproces gennem valg og handlinger (Laub & Sampson, 2022).

Informantens udsagn vidner samtidig om, at motivation ikke kan stå alene. Han udtrykker en manglende støtte fra systemet, hvor han blandt andet beskriver, betydningen af tidlig relationsdannelse og koordinering forinden løsladelse. Herunder nævner han hjælp til at få åbnet bankkonto, tag over hovedet og andre praktiske ting, som vil lette overgangen til frihed. Han belyser vigtigheden af en kendt problematik, der er dokumenteret blandt eksisterende forskning; udfordringer som boligforhold, forsørgelsesgrundlag, samt mødet med myndigheder, og sociale forhold er med til at skabe et enormt pres hos den pågældende (Petersilias, 2009; Olesen, 2013). Informantens fortælling fortolkes sådan, at egen handlekraft ikke nødvendigvis fremstår isoleret fra de strukturelle betingelser, individet møder. På trods af egen motivation, kan fraværet af støtte og koordinering vanskeliggøre processen. Dette understøtter Laub og Sampsons (2022) pointe om, at forandring opstår i samspillet mellem de muligheder individet stilles overfor, samt dets egne valg og handlinger.

Flere af informanterne kommer med eksempler på, at løsladelsen er præget af manglende støtte og struktur. Sofus udtaler i den forbindelse: *"Der har ikke været nogen overgange fra løsladelse til noget*

som helst overhovedet. Det er bare at komme ud i friheden, og så bare blive kastet ud med sine poser på ryggen." (Sofus, s. 21) Ud fra informantens fortælling opfattes det som manglende understøttelse fra systemet, samt reelle muligheder for at handle anderledes. Sofus bliver spurgt ind til, om dette har gjort det mere udfordrende ikke at lave ny kriminalitet, hvortil han fortæller: *"Ja, det var det. Men jeg tænker grunden til, at det også er svært, det er jo fordi de ikke hjælper en i gang, når man kommer ud fra fængslet. Altså de giver ikke en mulighed for at få et arbejde, [...] de giver ikke nogen ressourcer eller noget som helst for at komme videre."* (Sofus, s. 22) Det informanten problematiserer kan tolkes som et udtryk for, at fraværet af støtte fra systemet efter løsladelse opleves som en barriere for at vælge et liv uden kriminalitet. Samtidig forstås det ud fra citatet, at der har været en forventning til systemet om at være en aktiv hjælp i overgangen fra fængsel til frihed. Endvidere peger informantens fortælling på, at det ikke udelukkende er et spørgsmål om økonomiske ressourcer, men samtidig muligheden for at blive en del af samfundet. Dette falder i tråd med både Marunas samt Laub og Sampsons perspektiv på, at fremtidsmuligheder og sociale relationer er afgørende for udviklingen af troen på forandring (Maruna, 2022; Laub og Sampsons, 2003).

Empirien viser også, at flere af informanterne oplever selv at skulle skabe mulighederne for forandring. Magnus beskriver, hvordan han efter flere afsoninger har måtte "klare den selv" efter løsladelsen. Samtidig fortæller han om gentagne afvisninger på arbejdsmarkedet grundet sin straffeattest. På trods af de strukturelle barrierer, fremhæver Magnus, hvordan ens eget mindset og motivation alligevel kan skabe muligheder:

> [...] når man har den her kriminelle baggrund, og man har pletter på straffeattesten, så kan du ikke bare gå ud og få et arbejde. Jeg blev afvist samtlige steder jeg har søgt, til at jeg blev accepteret et sted, selvom jeg havde været inde og sidde. Men det var på grund af, at jeg havde et mindset, hvor jeg ville gøre alt. Jeg skulle nok arbejde alle dage, jeg var ligeglad med hvad for et arbejde de gav mig, jeg var ligeglad med hvordan og hvorledes, bare jeg kunne få et job. (Magnus, s. 44)

Citatet fremsætter, hvordan spændingsfeltet opstår mellem egen handlekraft og strukturelle barrierer. Hvor mulighederne begrænses af stigmatisering samt manglende adgang til arbejdsmarkedet, og hvor informanten aktivt forsøger at skabe en ny livsbane gennem motivation og tydelig handlekraft.

Hos Benjamin på 32 år fremstår de økonomiske forhold som en betydelig strukturel barriere. Han beskriver, hvordan en gæld på 1,5 millioner kroner skaber udfordringer i forbindelse med at arbejde:

> Ja altså for det første så kom jeg ud med en gæld på 1,5 millioner. Så fik jeg arbejde, og havde arbejdet i tre måneder indtil der blev lavet lønindhold. Så det gav ikke mening for mig at arbejde, når jeg fik udbetalt måske ¼ af hvad jeg tjente. (Benjamin, s. 66)

Samtidig udtaler han også, at de tilbud han blev mødt med, ikke tog udgangspunkt i hans konkrete situation og behov. Ud fra informantens fortælling fortolkes det, hvordan manglende strukturelle forhold kan begrænse motivationen for at indgå i de konventionelle samfundsstrukturer. Denne problematik belyses også i forskning, hvor Olesen (2013) peger på, at gæld spiller en væsentlig rolle i løsladelsesprocessen, idet økonomiske problemer er med til at øge kompleksiteten i de løsladtes allerede sårbare situation. Desuden belyser Olesens resultater, at de løsladte, der stræber efter en mere kriminalitetsfri livsstil, ofte oplever betydelige negative konsekvenser som følge af deres gældssituation (Olesen, 2013). Benjamins oplevelser forstås som at være et tydeligt eksempel på, hvordan det økonomiske aspekt kan udfordre opretholdelsen af en positiv forandringsproces. Ligeledes beskriver han, hvordan manglende ressourcer var med til at begrænse hans muligheder for beskæftigelse yderligere:

> [...] her ved de senere løsladelser ville jeg godt ud og prøve at arbejde. Og så blev det også sådan, at jeg kunne få et arbejde, men jeg skulle bruge et kørekort, og det ville kommunen ikke give mig. Og jeg havde jo ikke pengene til det selv. (Benjamin, s. 68)

Citatet indikerer, hvordan strukturelle barrierer ikke udelukkende omhandler motivation eller vilje til forandring, men at det i høj grad også handler om adgang til konkrete ressourcer. Benjamin udtrykker, at han gerne ville prøve at indgå på arbejdsmarkedet, men oplever samtidig en tydelig begrænsning i forhold til både økonomiske og institutionelle ressourcer for, at det kan realiseres. Dette kan desuden forstås som en ophobet ulempe, ud fra Laub og Sampsons (2003) teori. Den manglende adgang til beskæftigelse bliver dermed ikke kun et praktisk problem, men svækker samtidig tilknytningen til arbejdsmarkedet. Hvis denne oplevelse fortsætter over tid, kan det påvirke fastholdelsen af en negativ livsbane, og dermed udfordre mulighederne for at etablere et stabilt liv (Laub & Sampson, 2003).

Udover manglende ressourcer, økonomiske udfordringer og hjælp til at blive en del af arbejdsmarkedet, fylder boligsituationen også hos flere af informanterne under deres løsladelser. Både Magnus og Tobias oplevede at få hjælp til bolig én gang, da de begge var 18 år. Sidenhen har der ikke været hjælp eller koordinering om løsladelse til egen bopæl. Frede beskriver, at han har stået uden bolig efter alle sine løsladelser:

> Jeg blev jo løsladt til gaden. Det var sådan alle gange, fordi det ikke kom i orden med lejlighed inden jeg blev løsladt. [...] Og så passer det med, at så rammer jeg en weekend, eller så har jeg ramt en ferie, hver gang jeg blev løsladt. Og så har jeg selv måtte tage noget initiativ. (Frede, s. 51)

Benjamin fremsætter i følgende citater samme problematik, da han bliver spurgt ind til om hans kontaktperson i fængslet har været opmærksom på hans boligsituation:

> Det er faktisk kun den lange, jeg havde et sted at flytte ud, ellers så de andre [...] der har jeg ikke haft noget hjem faktisk, og der har der ikke været meget hjælp til at finde bolig til mig. [...] Så har jeg jo så endt med at sove på sofaen hos kammerater. (Benjamin, s. 73)

Han fortæller yderligere om oplevelsen af at blive løsladt fra arresten:

> [...] hvor jeg sad i arrest i 14 måneder, og der blev jeg løsladt direkte fra arresten. Og altså der var der ikke styr på noget overhovedet. [...] det var bare ud med din pose med tøj. [...] Så der vidste jeg godt hvad jeg skulle, så skulle jeg bare ud og gøre det man var bedst til. (Benjamin, s. 73-74)

Begge informanters fortællinger illustrerer en central problematik i løsladelsesprocessen, hvor overgangen fra indsat til løsladt sker uden plan, bolig eller tilstrækkelig støtte, samtidig med, at individet befinder sig i en sårbar situation. Denne problematisering af løsladelsesprocessen bekræftes også i eksisterende forskning (Olesen, 2013; Doxat-Pratt et al., 2022). Særligt hans udsagn om, at han "godt vidste" hvad han så skulle, indikerer en oplevelse af begrænsede handlemuligheder, hvor kriminalitet fremstår som den eneste udvej, når der ikke opleves at være andre alternativer (Maruna,

2022, s. 248). Ud fra Laub og Sampson perspektiv, fortolkes dette som et udtryk for, hvordan manglende strukturelle ressourcer samt ophobede ulemper, kan fastholde individet i en uhensigtsmæssig livsbane, (Laub & Sampson, 2003). Informantens fortælling belyser endvidere, at desistance ikke kan begrænses til spørgsmålet om motivation eller vilje.

Informanternes oplevelser vidner om, hvordan manglende bolig og koordinering under løsladelsesprocessen kan skabe usikkerhed og manglende stabile rammer. Ud fra deres fortællinger fremgår en tydelig problematik, hvor afgørende forhold som bolig, økonomi og kontakten til relevante aktører, som kommune og Danmarks Fængsler, ikke har været på plads ved løsladelse. Mulighederne begrænses, når løsladelsen sker uden støtte eller konkrete fremtidsmuligheder. Citaterne belyser dermed, hvordan manglende strukturel understøttelse kan vanskeliggøre en kriminalitetsfri forandring.
Set i lyset af Laub og Sampsons (2003) begreb om *cumulative disadvantage* kan informanternes erfaringer og oplevelser fortolkes som ophobede ulemper, hvor både manglende bolig, gæld, begrænset adgang til arbejdsmarkedet samt manglende eller utilstrækkelig støtte er med til at forstærke hinanden over tid. Disse barrierer forstås dermed ikke som enkeltstående udfordringer, men en del af livsforløbet, der præges af begrænsede muligheder.

8.3.2 Oplevelsen af det tværsektorielle samarbejde

Ifølge Danmarks Fængslers hjemmeside har organisationen det overordnede ansvar i forbindelse med kontaktskabelse til bopælskommunen og koordinering heraf under indsattes løsladelsesprocesser (Danmarks Fængsler, 2026b). Formålet er at sikre den indsatte et passende ophold og et indkomstgrundlag. Oplevelsen er dog, at de løsladte selv skal opsøge hjælpen og tage kontakt til relevante organisationer (Olesen, 2013; Würtz, 2025).

Ifølge informanternes udsagn og oplevelser, fremstår samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og kommunerne som påvirket af begrænset synlighed og uklar ansvarsfordeling. På trods af, at flere af informanterne beskriver, at der i nogen grad har eksisteret et samarbejde mellem de to organisationer, peger deres oplevelser samtidig på, at i praksis opleves det som usammenhængende og utilstrækkeligt i forhold til deres konkrete behov i løsladelsesprocessen.

Dette ses blandt andet hos Tobias, der giver udtryk for, at han ikke oplevede noget samarbejde, men han anerkender imidlertid, at der sagtens kunne have været kontakt: *"Men nej, det oplevede jeg faktisk ikke, fordi det var mere mig selv der var i kontakt til min sagsbehandler [...] Det var en jeg havde haft i mange år [...]."* (Tobias, s. 8) Han fortsætter: *"Min opfattelse var, at hvis jeg ville videre på en god og ordentlig måde at komme ud og sikre mig at have noget, så kom det fra mig selv af."* (Tobias, s. 18) Citaterne fremhæver, hvordan ansvaret for at skabe sammenhæng og forandring i høj grad opleves at være anbragt hos individet selv, hvilket kan fortolkes ud fra Laub og Sampsons begreb *human agency*, hvor individet aktivt må handle for at skabe forandring (Laub & Sampson, 2022).

Ifølge Maruna (2022) er ønsket om forandring tæt forbundet med individets mulighed for at udvikle en anden selvforståelse, hvor individet ikke længere ser sig selv gennem den kriminelle identitet. I den forbindelse peger Tobias på en væsentlig kompleksitet i arbejdet med målgruppen, når han fortæller, at det er et fåtal, der ikke vender tilbage til fængslerne:

> Det er en udsat gruppe. Og hvor det desværre er et fåtal af folk, der ikke vender tilbage til fængslerne. [...] Men på nogle punkter ville det måske være meget fint, hvis man havde, også kommunerne imellem, en eller anden rød tråd. (Tobias, s. 14)

Citatet vidner om, at mange tidligere indsatte oplever tilbagefald samt manglende muligheder for forandring, hvilket også er italesat i eksisterende forskning, og ud fra Danmarks Statistik (Danmarks Statistik, 2025). Selvom Tobias taler om andre individer, herunder de kriminelle som en homogen gruppe, fortolker jeg det som, at informanten selv har stået i samme situation, med sin 15-20 afsoninger bag sig. Med afsæt i Marunas perspektiv, tolkes dette som, at det kan være udfordrende at udvikle og fastholde en ny prosocial selvfortælling, hvis individer ikke oplever stabile rammer og forandringsmuligheder. Informanten anerkender, at målgruppen ofte er kompleks og præget af tilbagefald, men efterspørger samtidig en rød tråd i systemet. Hans refleksion peger på en oplevelse af manglende sammenhæng, og tydeliggør dermed betydningen af både synlighed samt kontinuitet i desistance-processen.

Et tilsvarende empirisk fund kommer fra Sofus, der beskriver sine løsladelser mærket af manglende støtte og plan: *"[...] jeg blev løsladt ud til ingenting. Der var ikke noget jeg skulle, ikke noget jeg skulle møde op til [...]. Jeg fik jo ikke den hjælp."* (Sofus s. 21) Han fortæller videre om oplevelsen angående en prøveløsladelse:

> [...] der var ikke nogen kommune indblandet, der var ikke noget med, at jeg skulle i aktivering. Der var altså ikke noget med, at jeg skulle gøre noget for at kunne komme videre. Det var ud med poser på ryggen, som jeg sagde før. Så må man prøve at starte sit liv op på den bedste måde muligt. (Sofus, s. 22)

Informantens udsagn problematiserer en væsentlig udfordring, hvor ifølge Danmarks Fængslers hjemmeside, der skal man have et sted at bo og kunne klare sig økonomisk, for at blive godkendt til prøveløsladelse (Danmarks Fænglser, 2026c). Som Maruna (2017) belyser, har de praktiske forhold en stor betydning for resocialiseringsprocessen og tilknytning til samfundet. Derudover illustrerer citatet også, hvordan Sofus oplever af at blive overladt til sig selv i en i forvejen særlig sårbar situation. Imidlertid informerer han om, at han ikke selv forsøgte at kontakte kommunen, fordi han ikke vidste, hvem han skulle henvende sig til, og at han faktisk troede, *"[...] at hjælpen skulle komme til en"*. (Sofus, s. 24) Informantens oplevelser indebærer tydelige tegn på manglende information og synlighed, og belyser samtidig den kompleksitet, der er i overgangen fra fængsel til frihed, hvor systemet opleves som udfordrende at navigere i.

Hos Magnus er oplevelsen af løsladelsesprocessen mere nuanceret. Han fortæller, at der eksisterede et samarbejde mellem fængslet og kommunen, men hvor han ikke blev informeret om alt der blev koordineret. Han bliver spurgt ind til, om han var bevidst om, hvad samarbejdet gik ud på, selvom han ikke blev inddraget i processen, hvortil han svarede: *"Nej ikke umiddelbart."* (Magnus, s. 38) Dette kan pege på, at informanten i et begrænset omfang er blevet inddraget, hvor samarbejdet imellem er foregået rundt om individet end sammen med.
Samtidig illustrerer Magnus' fortælling betydningen af en relationel forbindelse og kontinuitet. Han udtrykker, hvordan en socialrådgiver, han havde kendt gennem mange år, havde hjulpet ham:

> Ja altså, jeg var så heldig, at hende jeg har haft igennem hele livet næsten, inde ved kommunen, hun var tilfældigvis blevet en del af den gruppe af kontaktpersoner, som der så var linket til *navn på fængsel*, så det var meget heldigt, at jeg kendte hende i forvejen. [...] Hun hjalp mig meget, du ved. (Magnus, s. 37)

Ud fra citatet, bliver det centralt, at det ikke udelukkende handler om selve samarbejdet imellem de to organisationer, men nærmere den tillid og tryghed, en længerevarende relation medfører. Med afsæt

i de to anvendte teorier samt eksisterende forskning, harmonerer dette ud fra deres perspektiver på betydningen af sociale relationer i forandringsprocessen (Maruna, 2022; Laub & Sampson, 2022; Andvig et al., 2021). Relationen forstås dermed at have en betydning for informantens oplevelse af støtte, og samtidig spiller en væsentlig rolle i forandringsprocessen.

Den manglende koordinering og manglende stabile og vedvarende relationer i mødet med systemet opleves fortsat af de andre informanter. Benjamin oplevede at være blevet introduceret for en løsladelseskoordinator efter en af sine løsladelser. Han udtrykker, at dét fungerede godt:

> Det var ikke så, hvad kan man sige, formelt, sådan på den måde med hende løsladelseskoordinatoren. [...] hun stressede mig ikke, og passede det mig ikke, så fandt vi bare ud af noget andet. [...] Og når man bliver løsladt efter flere år, og jeg har siddet meget i arrester, så har man ikke brug for at blive kastet ud i stress. (Benjamin, s. 67)

Citatet fremsætter betydningen af en god kontakt eller relation, der netop tager udgangspunkt i den individuelle og de behov der medfølger. Informanten fortæller, at han kun havde løsladelseskoordinatoren to-tre måneder, hvorefter han blev *"[...] smidt videre til en anden som jeg ikke rigtig har følt ville hjælpe mig."* (Benjamin, s. 66) Han fortæller videre: *"[...] lige så snart, at man kan mærke folk, de ikke interesserer sig, eller du ved. Så gider man sgu ikke at åbne sig op for folk."* (Benjamin, s. 72) Benjamin fortæller videre:

> Jeg kom derind, og jeg følte jo ikke, at det var en der var på samme hold som mig, som jeg sad overfor, så det gav ingen mening for mig. Og så blev jeg også sendt ud i ting, altså du ved, der heller ikke gav mening. Jeg var slet ikke klart til det på daværende tidspunkt. Og hvis jeg ikke gjorde det, så ville de tage mine penge, så det var sådan noget med, hvor man følte sig nødsaget til at gøre det. Og til sidst, der tænkte jeg bare fuck det lort. (Benjamin, s. 73)

Informantens oplevelser fortolkes ud fra Marunas (2022) perspektiv, hvor ønsket om forandring samt udviklingen af en ny selvfortælling ikke nødvendigvis kan stå alene. Både sociale og strukturelle barrierer som stigma, manglende støtte, ustabile livsvilkår eller manglende muligheder for deltagelse i samfundet kan udfordre opretholdelsen af en ny selvfortælling, og dermed fastholde individet i en

negativ tilværelse. Citaterne fremsætter det Maruna kategoriserer som *condemnation script,* hvor oplevelsen af at være fastlåst i egen situation er tydelig. Jeg tolker det dermed som, at Benjamin er blevet presset så langt ud, af systemet, hvilket har fået ham til at tænke "fuck det lort". Informantens udsagn kan samtidig forstås som et udtryk for, at oplevelsen af manglende støtte fra systemet skaber frustration og afmagt. I forlængelse heraf peger Marunas (2022) teori på, hvordan manglende oplevelse af muligheder og fremtidsperspektiver kan svække troen på forandring.
Overstående udsagn fra Benjamin suppleres yderligere med hans oplevelser med systemet:

> Kommunen, det eneste de har fokuseret på, det var om jeg var jobparat eller arbejdsparat, eller et eller andet jobklar. Det var nærmest kun det, de fokuserede på. Ikke hvordan jeg havde det personligt. Det burde man måske kigge ind i, hvordan jeg havde det psykisk også.

Ud fra dette citat forstås det som et spændingsfelt mellem systemets institutionelle mål og informantens egne behov i forandringsprocessen. Dermed peger det på en konkret oplevelse af, at systemets fokus er rettet mod hurtig tilknytning til arbejdsmarkedet, hvor der ikke tages højde for informantens individuelle situation samt psykiske trivsel. Informantens udsagn kalder desuden på, at systemets rammer ikke tager højde for ønsket om forandring, og på den måde fremstår som en barriere fremfor at være anerkendende og støttende i ønsket om et liv uden kriminalitet. Dette kan også ses i lyset af Marunas perspektiv på, at fraværet af støtte kan udgøre væsentlige barrierer for forandring, da negative sociale reaktioner kan fastholde individet i en marginaliseret position (Maruna, 2017).

Empirien belyser også, at udfordringerne i samarbejdet ikke udelukkende kan skyldes manglende forståelse og støtte fra de enkelte fagpersoner. De strukturelle vilkår, som samarbejdet foregår under spiller også en afgørende rolle i koordineringen. Frede udtrykker i den forbindelse:

> Du skal tænke på, fængslerne bliver også overbemandet. Så den socialrådgiver jeg havde før, der havde hun måske, fem indsatte, nu har hun måske 20 indsatte [...] Og det gør også, der kommer et pres på hende jo. Og så er det måske ikke altid, de når at sætte sig i øjenhøjde med den indsat hun har, eller de har. (Frede, s. 62)

Denne refleksion illustrerer, hvordan et ressourcemæssigt pres og en tydelig belastning i arbejdet kan påvirke kvaliteten af det arbejde, der skal udføres, men samtidig også relationen mellem den indsatte og de relevante aktører under løsladelsesprocessen. Jeg ved fra eksisterende forskning, at denne problematik ikke er ny viden (Pasma et al., 2023). Informanten udviser desuden en forståelse for de strukturelle barrierer, men underliggende beskriver han også, hvordan dette kan skabe distance og dermed begrænse den individuelle inddragelse og støtte. Ligeledes fortæller Sofus om en af sine oplevelser:

> Altså jeg husker det meget tydeligt. Altså du havde en kontaktperson derinde, men det er ikke alle sammen der kommer ind, som du får de der dybe samtaler angående hvad man skal, når man kommer ud. Du får mere sådan et klap på skulderen, og så siger de 'nå lad os håbe, at vi ikke ses igen'. (Sofus, s. 23)

Mangelfuld støtte og forberedelse til livet uden for kan have en negativ påvirkning på troen om forandring. Samtidig med belyser citatet igen en væsentlig tematik, der er gjort i eksisterende forskning. Det er betydningen af relationer både til personale og andre indsatte, som er afgørende for den fremadrettede udvikling af blandt andet sociale kompetencer, ansvarsfølelse og motivation for et liv uden kriminalitet (Andvig et al., 2021). Dette suppleres yderligere med en viden om fra eksisterende forskning, at forberedelsen op til løsladelsen er altafgørende for en succesfuld løsladelse samt muligheden for at sikre den indsatte en mindre usikker overgang til livet efter fængsel (Doxat-Pratt et al., 2022).

Informanternes fortællinger peger på, at det tværsektorielle samarbejde i flere tilfælde opleves som usynligt eller nærmere ikkeeksisterende. På trods af, at enkelte beskriver positive relationer til specifikke fagpersoner, opfattes det ikke som at være en oplevelse af et reelt samarbejde mellem Danmarks Fængsler og kommunerne. Informanternes oplevelser udtrykker en manglende og begrænset støtte i overgangen fra fængsel til frihed, som nærmere fastholder dem i en negativ tilværelse. Deres fortællinger indikerer dermed, at det relationelle arbejde, tydelig koordinering og samarbejde mellem de to organisationer og individet selv, kan være af stor betydning for, om hvorvidt samarbejdet understøtter deres forandringsprocesser og desistance.

8.3.3 Hvad understøtter forandring efter løsladelse?

Empirien peger på en oplevelse af utilstrækkelighed samt manglende støtte og hjælp fra systemet på begge sider af fængselsmurene i løsladelsesprocessen. Informanternes løbende fortællinger bærer præg af egen handlekraft og motivation i forandringsprocessen.
Ligeledes fremsætter deres udsagn, at det er afgørende at imødekomme den enkelte, der hvor han er. Støtten forstås dermed først at få en reel betydning, når den samtidig tilknyttes deres faktiske situation, samt hvor de selv ser sig i løsladelsesprocessen. Tobias konkretiserer betydningen af tidlig relationsdannelse:

> Jeg tror, hvis man allerede kan komme ind og få dannet en relation med den, der skulle være den primære hjælp, når du kom ud [...] At der ligesom var styr på tingene, når man kom ud. Det ville selvfølgelig helt automatisk gøre det noget nemmere for folk så at blive løsladt. (Tobias, s. 13)

Udsagnet peger på, at relationen ikke blot har et praktisk anliggende, men også er strukturelt afgørende. Samtidig tolkes det ud fra citatet, at løsladelsen vil fremstå mere overskuelig, når der netop er koordineret og fastlagt en plan for perioden efter løsladelse. Ud fra Laub og Sampsons perspektiv, kan man dermed sige, at dette forudsætter, at løsladelsen kan fungere som et turning point, forstået således, at en positiv løsladelsesproces kan understøtte en ny livsbane.
Tilmed belyser Tobias en væsentlig problematik, hvor der rettes opmærksomhed på de indsatte, der ikke har støttende netværk eller ressourcer: *"Men det er bare ikke alle, der har samme netværk eller samme kår som jeg for eksempel havde. Og der skal vi jo gerne kunne favne dem også [...] så der skal jo stilles en anden gulerod."* (Tobias, s. 15) Han anerkender, at hans egen forandring bærer præg af støtten fra eget netværk, men pointerer også, at det ikke er alle, der oplever samme beskyttende faktorer. Ud fra informantens fortælling fortolkes det sådan, at systemet vil få en særlig rolle og vigtig betydning for de individer, der ikke selv har stabile relationer eller ressourcer at benytte sig af.

I forlængelse af ovenstående åbner Tobias op for en vigtig pointe, der kan relateres til Marunas perspektiv på ændringen af narrativet: *"Tager man det fra mig, er man jo nødt til at udfylde det med noget andet."* (Tobias, s. 15) Set i lyset af Marunas (2022) teori kan den kriminelle livsstil, og det der medfølger, forstås som en del af individets selvfortælling. Det informanten understreger, hvis den vante indentitet skal opgives, skal der skabes et nyt narrativ, hvor individet kan se sig selv som noget

andet end kriminel. Citatet illustrerer netop, at desistance ikke alene handler om at gøre op med kriminaliteten, men også at erstatte det med noget meningsfuldt. I Tobias' tilfælde har familien og "det borgerlige liv" været med til at påvirke forandringsprocessen og en ny livsbane.
En anden informant, Magnus, deler samme syn i forhold til at erstatte det kriminelle tankemønster, og mener, at hjælpen allerede bør komme inde fra fængslet:

> At man tidligt i afsoningen begynder at opbygge et CV. Fængslet tilbyder jo nemlig de her kurser og forskellige ting. Og hvis man brænder for noget, eller har været vant til at sælge narko. Så i stedet hjælpe vedkommende med at tænke i andre baner. Lære dem om de danske systemer, og hvordan man kan være selvstændig, men hvor det er lovligt. Eller generelt bare hjælpe med at finde et job, hvor det er noget de brænder for, og synes er fedt. (Magnus, s. 46)

Magnus' udsagn pointerer dermed, at de kompetencer og erfaringer man har tillært sig, ikke nødvendigvis skal forstås som uden værdi, men bør i stedet anvendes i en lovlig kontekst. Set i lyset af Marunas teori, tolkes dette ud fra hans begreb *redemption script* (Maruna, 2022). Fortiden kan ikke slettes, men i stedet omfortolkes som en erfaring, der kan bruges konstruktivt og skabe mening for den enkelte. Imidlertid kan muligheden for at få et arbejde også være et reelt turning point, set ud fra Laub og Sampsons teori. Ud fra anvendelsen af de to teoretiske perspektiver vil de strukturelle rammer være med til at skabe en positiv forandring for de individer, der søger det, og dermed øge motivationen for egen forandringsproces og muligheden for at indgå i det konventionelle samfund.
Det forstås således, at den overordnede mulighed for støtte, både fra fængsel og kommune bør være tydeligt tilgængelig. Informanten udtrykker, at manglende viden eller ressourcer kan forhindre mange i selv at søge hjælpe, trods et ønske om forandring. Han problematiserer dermed en allerede kendt udfordring, hvor borgere selv har ansvaret for at kontakte eksempelvis kommunen, for hjælp (Olesen, 2013). Magnus udtaler: *"Men hvis de tog kontakt og spurgte, om man måske var interesseret i at komme videre eller interesseret i job, så synes jeg det ville være en god idé. Så kunne man få mange i gang."* (Magnus, s. 30) Med afsæt i Laub og Sampsons (2022) begreb *human agency*, fortolker jeg informantens udtalelse som, at motivationen og egen handlekraft skal understøttes gennem konkrete muligheder. Ud fra citatet fortolker jeg endvidere begrebet *human agency* på den måde, at det ikke handler om noget individet besidder eller ikke, men nærmere noget, der enten kan styrkes eller svækkes afhængigt af de strukturelle rammer.

Et andet empirisk eksempel kommer fra Frede, hvor støtten fremstår som tilgængelig under afsoning, men ved løsladelse ikke er til stede, når der er behov herfor:

> [...] De får det til at lyde så sukkersødt, når du sidder inde i fængslet og snakker med dem, og de glæder sig til at tage imod. Og når du så kommer ud, så kan du ikke få fat i din sagsbehandler før 14 dage efter. [...] Og så kan du egentlig bare lige gå de næste 14 dage, indtil din socialrådgiver har tid til at tage en telefon og ringe til dig. (Frede, s. 62-63)

Citatet fremsætter en central brist mellem koordinering, overlevering og praksis. Dette suppleres med et udsagn fra Magnus: *"Og det kunne også været rart at kommunen så havde fået besked om, at man blev løsladt på den og den dato, så de kunne nå at reagere."* (Magnus, s. 47) Problematikken hos begge fortællinger vidner om, at det ikke kun er manglende hjælp og koordinering, men samtidig forventningen om, at der er en hjælp, som derefter ikke indfries. Der kan således være tale om, at de strukturelle bånd udfordres, og på den måde reducerer muligheden for forandring. Det samarbejde der synes at skulle være mellem Danmarks Fængsler og kommunerne, viser sig ikke til at være pålideligt ud fra det informanterne oplever. Ifølge eksisterende forskning ved vi også, at tiden op til, under og især lige efter løsladelse er særligt sårbar (Olesen, 2013; Doxat-Pratt et al., 2022). Så når koordineringen mellem systemerne afbrydes eller forsinkes i den første tid, svækkes de mekanismer, der ellers vil kunne fastholde individet i en ny forandring.

I forlængelse af ovenstående inddrages et udsagn fra Magnus, som fortæller, hvordan boligplacering og tidlig adgang til beskæftigelse kan få betydning for mulighederne for at skabe en stabil tilværelse efter løsladelse. Han fremhæver betydningen af trygge omgivelser samt muligheden for at søge arbejde allerede under afsoning:

> Jeg vil måske bare ønske, at når man fik tilbudt en lejlighed, at der blev kigget på, at den også ligger et trygt sted, og ikke i et område, der i forvejen er udsat og præget af kriminalitet. Og at der var mulighed for at søge arbejde inde fra fængslet, hvor man kunne få udgang til at komme til samtale, så jeg ikke først skulle søge, når jeg var kommet ud, og risikere at vente længe på et arbejde. (Magnus s. 47)

Citatet fremsætter vigtigheden af sociale kontekster og strukturelle rammer i desistance (Laub & Sampson, 2022). Det tolkes ud fra citatet, at Magnus har en bevidsthed om, at det kan udfordre ønsket om forandring, hvis individet vender tilbage til miljøer præget af kriminalitet og ustabilitet, hvilket også kan vanskeliggøre en etablering af nye sociale relationer og rutiner. Hans udsagn peger desuden på betydningen af tidlig tilknytning til arbejdsmarkedet forinden løsladelse. Set i lyset af Laub og Sampsons teori, forstås denne mulighed for tidlig tilknytning og beskæftigelse som værende et turning point i løsladelsesprocessen, da individet har noget at komme ud til, som dermed kan præge ønsket om en ny livsbane. Ligeledes formodes dette at skabe en ny prosocial identitet, da individet formår at bidrage til det konventionelle samfund.
Et citat fra Benjamin understøtter ovenstående:

> Det der er det største lort, det er lige så snart, at man har en sag, [...] Der var et erstatningskrav i min sag. Med den gæld der... Gælden, der burde laves et eller andet med gælden. Altså, alle de sagsomkostninger, også bare nu, jeg bliver spist op af renter hvert år. [...] hvis jeg arbejder, hvis jeg har A-indkomst, så tager de 99 procent i lønindhold. Altså, jeg kan få 1 procent ud over mit fradrag af mine penge. Så det vil ikke give mening for mig, som det ser ud nu, at arbejde. (Benjamin, s. 78)

Undervejs i interviewet blev det tydeligt, hvor meget Benjamins gæld påvirker ham og hans hverdag. Ud fra citatet, peger informanten på, at gælden er med til at udfordre muligheden for at skabe en anden fremtid. Det tolkes ud fra hans beskrivelse, at gælden, renter samt et omfattende lønindhold gør det meningsløst for ham at indgå på arbejdsmarkedet, da beskæftigelse ikke vil skabe nogen reel forbedring af hans situation. Han nævner også muligheden for, hvis der kan gøres noget ved gælden, hvor den på sigt kunne fjernes, at: *"Hvis jeg gjorde et eller andet, så jeg fik en gulerod [...]."* (Benjamin s. 78). Benjamins udsagn er særligt interessant, da hans efterspørgsel om en "gulerod" kan fungere som motivation for at komme på arbejdsmarkedet og dermed fastholde et arbejde. Jeg tolker ud fra citatet, at Benjamin har et reelt ønske om et skabe en anden tilværelse og bidrage til samfundet, men er fastlåst i sin situation grundet gældens omfang. Dette peger imidlertid på, at motivationen for forandring ikke alene handler om vilje, men også oplevelsen af, at forandringen er mulig. Med afsæt i Marunas teori (2022) forstås det som, at hvis ikke informanten oplever en realistisk mulighed for at forbedre sin situation, kan det blive udfordrende at opretholde motivationen for en kriminalitetsfri tilværelse. Ligeledes belyser informantens udsagn, hvordan strukturelle forhold kan begrænse hans

handlemuligheder, hvilket tolkes ud fra Laub og Sampsons begreb om *cumulative dsadvantage*. Informanten ser netop ikke nogen mening i at arbejde, hvilket kan føre til yderligere eksklusion. Dermed fortolkes denne ophobning af ulemper til at øge risikoen for muligt tilbagefald til kriminalitet, og samtidig vanskeliggør processen i at bryde med den kriminelle livsbane (Laub & Sampson, 2003).

Et andet eksempel fra Benjamin, tager afsæt i oplevelsen af manglende støtte fra systemet, da der bliver spurgt ind til, hvordan han oplevede tiden efter løsladelserne. Hvortil han fortæller:

> I forhold til med kommunen, jeg har jo været dybt kriminel jo, der i mellem løsladelserne, og det er jo ikke fordi jeg blev hjulpet. Og så når jeg så har bedt om hjælp, så har jeg ikke fået hjælpen, og så har jeg bare tænkt, fuck det lort. [...]. (Benjamin, s. 77)

Han fortæller efterfølgende: *"[...] og så gav jeg sgu op."* (Benjamin, s. 77) Det tolkes ud fra citaterne, hvordan manglende støtte kan skabe en følelse af afmagt og opgivenhed, når informanten aktivt rækker hånden ud efter hjælp. Det forstås således også, at motivationen for at skabe en ny livsbane, er til stede, men som over tid er blevet nedbrudt gennem gentagne oplevelser af modstand og manglende strukturel støtte. Som Marunas pointerer i sin teori, er troen og håbet på forandring centrale elementer i desistance (Maruna, 2022). Når der ikke er en oplevelse af muligheden for at skabe en konkret forandring i eget liv, kan det blive en betydelig udfordring at skabe eller opretholde et nyt narrativ samt fortsat være motiveret for forandring. Citaterne bliver dermed klare eksempler på, at desistance er en kompleks og dynamisk proces (Maruna, 2022; Laub & Sampson, 2022).

Analyseafsnittet belyser de problematikker informanterne står overfor i praksis. Tilmed fremsætter flere af citaterne hvilke muligheder, der kunne have en positiv påvirkning i ønsket om forandring. Informanternes oplevelser og fortællinger peger på, at forandringen understøttes at tydelig og konkret støtte, hvor der er en oplevelse af at føle sig set og hørt. I forlængelse af dette kalder empirien samtidig på, at systemet og (manglende) synlig koordinering imellem de to organisationer, fremstår som en væsentlig barriere informanterne er stødt på, både før og efter løsladelse.

9. Delkonklusion

Følgende afsnit vil sammenfatte de to delanalyser, og belyse samspillet mellem de indre forandringsprocesser og de ydre strukturelle rammer i løsladelsesprocessen. Ud fra informanternes fortællinger bliver det tydeligt, at ønsket om forandring ikke alene kan forklares ud fra enten individuelle eller strukturelle forhold, men at det skal forstås i samspil mellem hinanden.

Det centrale i analysen er, at alle fem informanter oplever betydelige barrierer i mødet med systemet efter løsladelse, heriblandt manglende støtte, utilstrækkelig koordinering, oplevelse af magtesløshed samt et system, der ikke tager udgangspunkt i den enkeltes behov. Empirien peger imidlertid på, at informanterne, trods udfordringer og begrænsede muligheder, formår at fastholde motivationen for forandring. Informanternes udsagn understreger hermed betydningen af *turning points*, egen selvfortælling, handlekraft og motivation i processen om forandring. Derpå belyser empirien også, at begrebet *human agency* får en afgørende betydning, når de strukturelle rammer ikke understøtter tilstrækkeligt i forandringsprocessen, hvor informanternes bidrag til egen forandringsproces netop bliver afgørende.
De to teoretiske perspektiver har bidraget til en nuanceret forståelse af, hvordan troen på forandring, motivation, sociale relationer og strukturer samt muligheder for nye livsbaner i samspil med hinanden påvirker processen mod desistance. Analysen peger netop på, at desistance er en kompleks og dynamisk proces, hvor både indre og ydre forhold har betydning for den enkeltes forandringsproces. Med udgangspunkt i et udsagn fra en af informanterne, jf. citatet på s. 43 *"[...] Jeg er ikke så aktiv mere, og jeg laver ikke så mange ting."* (Frede, s. 57), peger dette på, at desistance ikke nødvendigvis bør forstås som et spørgsmål om enten/eller. Det bliver således tydeligt, at ophør med kriminalitet ikke nødvendigvis er absolut, men nærmere en gradvis proces.

10. Diskuterende konklusion

Dette speciale har haft til formål at undersøge og besvare problemformuleringen: *Hvordan oplever tidligere indsatte deres overgang fra indsat til løsladt, og hvilken betydning har samarbejdet mellem Danmarks Fængsler og kommunerne for denne oplevelse?*

Med afsæt i de fem interviews og den teoretiske ramme viser analysen, at informanternes oplevelser af egen løsladelsesproces ligger langt fra den måde Danmarks Fængsler og kommunernes samarbejdsaftale lyder på. Særligt pointerer Danmarks Fængsler på deres hjemmeside, at "tag og hovedet og penge at leve for", er de to vigtigste forhold, der skal være på plads i forbindelse med løsladelsen (Danmarks Fængsler, 2026b). Tilmed er det bemærkelsesværdigt, at samarbejdet og tilsvarende køreplan om *Den gode løsladelse* har til formål at sikre helhed, sammenhæng og klarhed i løsladelsesindsatserne (Danmarks Fængsler, 2018). Et gennemgående tema i analysen viser dog, at løsladelsesprocessen i høj grad har båret præg af informanternes egen motivation, handlekraft og ønske om forandring.
Imidlertid oplever informanterne mangelfuld støtte, utilstrækkelig koordinering samt utydelig ansvarsfordeling mellem Danmarks Fængsler og kommunerne. Forstået således, at der ikke har været en oplevelse af den samarbejdsaftale, der er mellem de to organisationer, som ellers har til formål at lette løsladelsesprocessen. Informanterne beskriver en løsladelsesproces, hvor ansvaret for at skabe forandring er placeret hos den enkelte, selv i situationer, hvor der er opsøgt hjælp.

Ved at anvende Shadd Marunas teori om *Making Good* og John Laubs & Robert Sampson *Life-course theory of crime* teori har jeg identificeret både de indre og ydre processer, der træder i kraft i overgangen fra indsat til løsladt. Teorierne har bidraget til en forståelse af, hvordan ønsket om at skabe et nyt narrativ og selvfortælling, samt afstand til kriminalitet, ikke kan forstås isoleret fra de sociale og strukturelle rammer, den enkelte møder efter løsladelse. Analysen peger således på, at motivation og ønske om forandring ikke nødvendigvis er nok i sig selv, hvis tidligere indsatte samtidig møder manglende støtte, ustabile livsvilkår eller fravær af koordinering mellem de relevante organisationer. Ligeledes udledes det fra informanternes fortællinger, at selve afsoningerne har en indirekte påvirkning på forandring, ved at afskære muligheder for fremtiden, såsom stabil tilknytning til samfundet, beskæftigelse og gældsafvikling (Laub & Sampson, 2003).

Mine interviewdata peger på, at betydningsfulde sociale relationer, herunder støttepersoner, beskæftigelse samt stabile rammer kan fungere som afgørende *turning points* i informanternes forandringsproces. Konkrete livsbegivenheder som, at ens kone er gravid, eller at have fået fast arbejde, trods en plettet straffeattest, er afgørende for motivationen samt ønsket om forandring. Udover de positive hændelser, der kan forekomme i forandringsprocessen, beskriver flere

informanter, hvordan manglende hjælpe til eksempelvis bolig, økonomi og beskæftigelse kan skabe frustration, afmagt og i nogle tilfælde øge risikoen for recidiv. Imidlertid viser resultaterne, at trods modstand og manglende støtte, formår de fleste informanter fortsat at fastholde et kriminalitetsfrit liv. Dette understreger, at desistance ikke bør forstås som et enten/eller spørgsmål, men som en kompleks og dynamisk proces af både tilbagefald, fremgang og gradvise forandringer.

Undersøgelsen bidrager til forskningsfeltet ved at sætte fokus på tidligere indsattes subjektive oplevelser af løsladelsesprocessen, samt deres oplevelser af det (manglende) samarbejde mellem Danmarks Fængsler og kommunerne i forbindelse hertil. Tilmed bidrager informanternes erfaringer til en viden om, hvor samarbejdet mellem organisationerne opleves utilstrækkeligt, og hvor der potentielt er behov for større kontinuitet, tydeligere ansvarsfordeling samt tidligere koordinering i løsladelsesprocessen.
Den eksisterende forskning understøtter ligeledes specialets fund, idet forskningen peger på, at strukturelle udfordringer, manglende sociale relationer samt utilstrækkelig støtte fra systemet er væsentlige barrierer i overgangen fra fængsel til frihed. Omvendt kan forskningen bekræfte denne undersøgelses resultater, at adgang til bolig, økonomisk stabilitet og støtte fra systemet på begge sider er fængselsmurene kan øge mulighederne for et kriminalitetsfrit liv.

Afslutningsvist belyser flere af informanternes oplevelser, at de ikke er blevet klædt tilstrækkeligt på til livet efter fængsel. Flere beskriver deres oplevelse af løsladelsen, hvor de bliver ”kastet ud med poser på ryggen” og herefter selv skal navigere i samfundets rammer og strukturer. Derudover kommer en gennemgående usikkerhed til udtryk blandt flere informanter i forhold til, om de kan være en del af normen og samtidig finde en plads i samfundet. I forlængelse af dette, stiller en af informanterne et centralt og væsentligt spørgsmål om: *”Kan man overhovedet leve op til samfundets normer, når man har levet det der parallelsamfund i så mange år?”* (Tobias, s. 8) Betegnelsen ”miljøskadet”, som anvendes af en af informanterne, illustrerer en oplevelse af fortsat at være præget af fængselslivet og ikke føle sig tilstrækkeligt forberedt på livet efter løsladelsen. Sammen med de øvrige informanters udsagn, peger dette på, at løsladelsen ikke blot indebærer en fysisk overgang fra fængsel til frihed, men også en omfattende tilpasning til samfundets normer og forventninger. En væsentlig problematik, der allerede fremgår i eksisterende forskning.

Samlet set viser specialets analyse, at overgangen fra indsat til løsladt er en kompleks proces, hvor både individuelle, sociale og strukturelle forhold får en afgørende betydning. Analysen peger på, at ønsket om forandring hos informanterne er til stede, men at dette ønske udfordres af deres oplevelser med manglende koordinering og utilstrækkeligt samarbejde mellem Danmarks Fængsler og kommunerne. Samtidig er det bemærkelsesværdigt, at de mange udfordringer informanterne beskriver, i vid udstrækning er de samme som dem, der allerede fremhæves i eksisterende forskning og tidligere analyser. På trods af en længerevarende opmærksomhed på betydningen af det tværsektorielle arbejde i forbindelse med at skabe *Den gode løsladelse*, konkluderer specialets resultater, at tidligere indsatte fortsat oplever at stå alene med en række centrale udfordringer i løsladelsesprocessen.

Der er derfor behov for en mere sammenhængende og tydelig indsats, hvor støtten reelt er til stede, og ikke alene fremgår i samarbejdsaftalen, men også opleves af de mennesker, indsatsen er tiltænkt i praksis.

11. Litteraturliste

Andvig, E., Koffeld-Hamidane, S., Hanson Ausland, L., & Karlsson, B. (2021). *Inmates' perceptions and experiences of how they were prepared for release from a Norwegian open prison.* Hentet d. 30. marts 2026, fra idunn.no: https://www.scup.com/doi/10.1080/2578983X.2020.1847954

Bundesen, P. (2016). Sociale problemer – socialpolitikkens genstand. I: P. Bundesen. *Sociale problemer og socialpolitik*. (s. 11-41), (5. udg.) Syddansk Universitetsforlag.

Danmarks Fængsler. (2016). *Kriminalforsorgens samarbejde med kommunerne*. https://xn--danmarksfngsler-5lb.dk/wp-content/uploads/2019/05/analyse-af-samarbejdet-med-kommunerne.pdf

Danmarks Fængsler. (2018). *Køreplan for god løsladelse.* (PDF). https://xn--danmarksfngsler-5lb.dk/wp-content/uploads/2018/11/god-loesladelse.pdf

Danmarks Fængsler. (2024). *Kriminalforsorgens Statistik 2024.* Hentet d. 20. februar 2026 fra: https://xn--danmarksfngsler-5lb.dk/wp-content/uploads/2025/09/kriminalforsorgens-statistik-2024-webtilgaengeligversion.pdf

Danmarks Fængsler. (2026a). *Ud af kriminalitet.* https://xn--danmarksfngsler-5lb.dk/straf/faengsel/ud-af-kriminalitet/

Danmarks Fængsler. (2026b). *Samarbejde med kommunerne.* https://xn--danmarksfngsler-5lb.dk/straf/faengsel/ud-af-kriminalitet/loesladelse/

Danmarks Fængsler. (2026c). *Prøveløsladelse*. https://xn--danmarksfngsler-5lb.dk/straf/faengsel/afsoning-af-faengselsdom/proeveloesladelse/

Danmarks Radio. (2025). *Løsladt* [TV-dokumentarserie]. DR. Tilgængelig på DRTV.

Danmarks Statistik. (2025). *Uændret tilbagefald til kriminalitet*. Danmarks Statistik. Hentet d. 26. februar 2026 fra: https://www.dst.dk/da/Statistik/udgivelser/NytHtml?cid=52314

Doxat-Pratt, S., Schliehe, A., & Laursen, J. (2022). *'Thank you for having me': The experiences and meanings of release from prison in Norway and England & Wales*. Hentet d. 1. maj 2026, fra researchgate.net: https://www.researchgate.net/publication/362037296_'Thank_you_for_having_me'_The_experiences_and_meanings_of_release_from_prison_in_Norway_and_England_Wales

Engen, M., & Nielsen, V. B. (2022). Anvendt kvalitativ metode. I M. Engen, P. Østergaard, C. F. Svensson, & V. B. Nielsen (red.)., *Problembaserede undersøgelser på socialrådgiveruddannelsen*. Hans Reitzels Forlag.

Ingemann, J. H., Kjeldsen, L., Nørup, I., & Rasmussen, S. (2022a). Kvalitative metoder- hvad er meningen? I J. H. Ingemann, L. Kjeldsen, I. Nørup, & S. Rasmussen, *Kvalitative undersøgelser i praksis* (s. 33-66). Samfundslitteratur.

Ingemann, J. H., Kjeldsen, L., Nørup, I., & Rasmussen, S. (2022b). Forberedelse og udførelse af kvalitative interviews. I J. H. Ingemann, L. Kjeldsen, I. Nørup, & S. Rasmussen, *Kvalitative undersøgelser i praksis* (s. 169-196). Samfundslitteratur.

Ingemann, J. H., Kjeldsen, L., Nørup, I., & Rasmussen, S. (2022c). Efterbehandling og analyse af kvalitative interviews. I J. H. Ingemann, L. Kjeldsen, I. Nørup, & S. Rasmussen, *Kvalitative undersøgelser i praksis* (s. 197-216). Samfundslitteratur.

Ingemann, J. H., Kjeldsen, L., Nørup, I., & Rasmussen, S. (2022d). At analysere dokumenter – strategier og fremgangsmåder. I J. H. Ingemann, L. Kjeldsen, I. Nørup, & S. Rasmussen, *Kvalitative undersøgelser i praksis* (s. 109-141). Samfundslitteratur.

Justitsministeriet. (2025). *Aftale om strafreform og kriminalforsorgens økonomi 2026-2030*.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Interview – Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. (3. udg.). København: Hans Reitzels Forlag.

Laub, J. H. & Sampson, R. J. (2022). A Theory of Persistent Offending and Desistance from Crime. In: F. T. Cullen, R. Agnew, & P. Wilcox (eds). *Criminological Theory: Past to Present* (s. 594-600), 7th ed. New York: Oxford University Press.

Maruna, S. (2017). *Desistance as a social movement*. Irish Probation Journal, *14*, 5–20. https://pureadmin.qub.ac.uk/ws/portalfiles/portal/159713772/Desistance_as_a_Social_Movement.pdf?utm_source=chatgpt.com

Maruna, S. (2022). Making Good. I: F. T. Cullen, R. Agnew, & P. Wilcox (eds). *Criminological Theory: Past to Present* (s. 246-252), 7th ed. New York: Oxford University Press.

Maruna, S., & Burnett, R. (2004). *So 'Prison Works', Does It? The Criminal Careers of 130 Men Released from Prison under Home Secretary, Michael Howard*. Hentet d. 28. marts 2026, fra researchgate.dk: https://www.researchgate.net/publication/228225891_So_'Prison_Works'_Does_It_The_Criminal_Careers_of_130_Men_Released_from_Prison_under_Home_Secretary_Michael_Howard

Olesen, A. (2013). *Løsladt og gældsat*. Jurist- og Økonomforbundet.

Pasma, A. J., van Ginneken, E. F. J. C., Palmen, H., & Nieuwbeerta, P. (2023). *Do prisoners with reintegration needs receive relevant professional assistance?* (s. s. 247–269). International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 67(2–3). Hentet d. 16. april 2026 fra: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0306624X221086554#tab-contributors

Petersen, P. G. (2016). *Analyse af myndighedssamarbejdet mellem Kriminalforsorgen og kommunerne: Kriminalforsorgens samarbejde med kommunerne*. Direktoratet for Kriminalforsorgen.

Petersilia, J. (2009). *When Prisoners Come Home: Parole and Prisoner Reentry.* Oxford University Press. Hentet d. 28. marts 2026, fra researchgate.dk: https://www.researchgate.net/publication/299143977_When_Prisoners_Come_Home_Parole_and_Prisoner_Reentry

Ramsbøl, H., & Rasmussen, N. (2009b). *Projekt God løsladelse: Erfaringer, metode og anbefalinger*. Socialstyrelsen.

Rasmussen, N., & Ramsbøl, H. (2009a). Projekt God løsladelse. I J. Ryberg, *LØSLADT og hvad så*? Jurist- og Økonomforbundets forlag.

Riis, O. (2018). Kvalitet i kvalitative studier. I M. H. Jacobsen, & S. Q. Jensen, *Kvalitative udfordringer* (s. 345-374). København: Hans Reitzels Forlag.

Rådet for Socialt Udsatte. (2024). *Socialt udsatte mennesker i fængslerne.* Hentet d. 23. april, fra: https://udsatte.dk/viden/socialt-udsatte-mennesker-faengslerne?fbclid=IwY2xjawFWOp5leHRuA2FlbQIxMAABHe68VR3FOtwP1Tlq-pvygda89Ny44T65tvoVDaiedf1REhwjah2bEhnHlA_aem_9W1kyzsqiFERxl0p1z7fRQ#toc-tema-5-l-sladelse-fra-afsoning

Simkus, J. (2023). *Snowball sampling method: Techniques & examples*. Simply Psychology. Hentet d. 21. Marts 2026 fra: https://www.simplypsychology.org/snowball-sampling.html

Storgaard, A. (2019). Resettlement of prisoners in a Danish context. In F. Dünkel, I. Pruin, A. Storgaard, & J. Weber, *Prisoner Resettlement in Europe* (s. 70-85). Routledge.

Thagaard, T. (2004). Teori og data. I T. Thagaard, *Systematik og indlevelse - En indføring i kvalitative metode* (s. 176-199). Akademisk forlag.

Torberfeldt Bengtsson, T., & Mølholt, A.-K. (2020). Anonymisering i kvalitative undersøgelser. I K. E. Petersen, & L. Ladefoged, *Forskning med børn og unge*. København: Hans Reitzels Forlag.

Uddannelses- og Forskningsministeriet. (2026). *Det danske kodeks for integritet i forskning*. København: Uddannelses- og Forskningsministeriet.

Würtz, J. (2025). *Hver dag løslades 18 personer fra fængslet — inden for et år begår halvdelen af dem ny kriminalitet.* DR. Hentet d. 26. februar 2026 fra: https://www.dr.dk/nyheder/indland/hver-dag-loeslades-18-personer-fra-faengslet-inden-et-aar-begaar-halvdelen-af-dem-ny-kriminalitet

Åkerström, M., & Wästerfors, D. (2018). Kvalitative interviews - praktiske råd og analytiske muligheder. I M.H. Jacobsen, *Metoder i kriminologi* (s. 141-172). Hans Reitzels Forlag.